

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA
ANTIGA ESCOLA DE MAGISTERI “AUSIÀS MARCH”

INNOVACIÓ DOCENT I INICIACIÓ A LA INVESTIGACIÓ EN
EDUCACIÓ LINGÜÍSTICA I LITERÀRIA

**ENTRE POEMES I PARATGES: UN VIATGE PEL PAÍS A TRAVÉS
DELS VERSOS**

CARLA ESTELLER
LAURA BOLUDA
JORDI MARTÍNEZ GARCÍA

VALÈNCIA, 2023

ÍNDIX

I. CONTEXTUALITZACIÓ DE LA PROPOSTA	3
1. ALUMNES ALS QUALS VA ADREÇADA LA PROPOSTA	4
2. OBJECTIUS GENERALS DE L'EIXIDA LITERÀRIA	4
3. ASPECTES DE LA PROGRAMACIÓ DEL CURS VINCULATS A LA PROPOSTA	6
3.1. Objectius	6
3.2. Competències i sabers bàsics	8
• Competències específiques	8
• Competències clau	9
3.3. Criteris d'avaluació	10
3.3.1. Rúbriques d'avaluació	10
4. QÜESTIONS LOGÍSTIQUES	11
5. PLA DE CONVIVÈNCIA ENTRE ELS TRES IES	12
II. ASPECTES CONCRETES: LOCALITZACIONS I PARTICIPANTS	14
1. SORTIDA A ALCOI	15
2. SORTIDA A L'ALCÚDIA DE CRESPINS	37
3. SORTIDA A BENICARLÓ	47
(veg. Annex 3)	47
III. SEQÜÈNCIA D'ACTIVITATS	62
1. ACTIVITATS DE PREPARACIÓ	62
2. ACTIVITATS DE REALITZACIÓ	62
3. ACTIVITATS D'AVAUACIÓ	62
4. PRODUCTE FINAL: VIDEOLIT - UN VÍDEO LITERARI	64
IV. ANNEXOS	66
1. Mapa d'Alcoi	66
2. Fotos ruta d'Alcoi	67
3. Mapa d'Alcúdia de Crespins	76
V. BIBLIOGRAFIA	84

I. CONTEXTUALITZACIÓ DE LA PROPOSTA

El projecte didàctic titulat *Entre Poemes i Paratges: Un viatge pel país a través dels versos* naix com una exploració única i evocadora que entrellaça la rica herència literària amb la bellesa intrínseca del nostre país, el País Valencià. Aquesta iniciativa guia els participants a través de diverses localitats que actuen com a reflex de la riquesa i diversitat que caracteritza la nostra estimada terra.

Mitjançant aquesta proposta didàctica, el nostre objectiu fonamental és fomentar una comprensió més profunda i significativa de la identitat cultural i lingüística dels alumnes a través del fet poètic. Amb una mirada focalitzada en tres autors distintius, cadascun d'ells profundament connectats a les diverses localitats, pretenem desplegar una experiència educativa que no només il·lumine els vincles entre la literatura i el territori, sinó que també inspire un sentiment d'orgull i pertinença a la seua terra. Explorarem el País Valencià com a mosaic de cultures i paratges, on cada poble és una peça única en aquesta creació poètica. A través de l'estudi de la poesia de tres autors exemplars, els estudiants seran convidats a endinsar-se en l'essència de cada localitat, connectant amb les mirades capturades en els versos destriats.

D'aquesta manera, el nostre projecte no només és un viatge literari, sinó també una oportunitat perquè els estudiants exploren i abracen els diversos punts de vista d'una mateixa identitat col·lectiva. Amb aquest enfocament didàctic, aspirem a despertar una estimació per la riquesa cultural i lingüística que ens envolta.

Aquest projecte ha estat concebut com una seqüència de 6 sessions pensades a realitzar a cada trimestre d'un curs escolar complet, és a dir, el nostre projecte de ruta literària es farà durant tot un curs escolar i està dissenyat per a alumnes de 4t de l'ESO. Aquesta seqüència serà treballada a partir dels poemes i saials presents a *L'acròbata dels ponts*, *Farem un pensament* i *Passatge* de Manel Rodríguez Castelló. També, utilitzarem els poemes *Al fons de vies desertes* i *Els signes immutables* de Manel Garcia Grau i *La dansa de les hores* i composicions disperses dins la *Poesia completa* (Alfons el Magnànim, 2021) d'Antoni Ferrer Perales.

Comptat i debatut, amb aquesta unitat didàctica es pretén que l'alumnat, a banda de millorar les seues competències lingüístiques (comprensió oral, comprensió escrita, expressió escrita i expressió oral), assimile coneixements culturals, poètics, lingüístics, històrics i geogràfics del nostre territori. Així, la singularitat d'aquesta seqüència rau en la seua perspectiva interdisciplinària, ja que s'adreça de manera sinèrgica a quatre àrees curriculars fonamentals: Valencià (Llengua i Literatura), Geografia i Història, Plàstica i Informàtica.

1. ALUMNES ALS QUALS VA ADREÇADA LA PROPOSTA

Aquesta seqüència didàctica anirà dirigida als alumnes de tres instituts d'educació secundària de les tres localitats que hem triat. Específicament l'IES Andreu Sempere al carrer Isabel la Catòlica número 46, d'Alcoi; l'IES Joan Coromines al Passeig Marítim número 5, de Benicarló, i l'IES Isabel-Clara Simó al carrer Senyera número 1, de l'Alcúdia de Crespins. Concretament, com ja hem esmentat a la introducció, aquesta proposta va adreçada als estudiants de 4t de l'ESO.

Pel que fa a la caracterització de l'alumnat, tot i que es tracta de tres instituts diferents a tres localitats certament allunyades entre si, hi trobem situacions similars. Això és, un conflicte entre diverses llengües que minoritza el valencià com a llengua d'ús i de cultura, la qual cosa resulta en una identificació social amb la cultura pròpia de caràcter deficient. Per tant, un dels objectius d'aquest projecte és fomentar les competències lingüístiques de l'alumnat en català i la potenciació de la consciència cultural del país per part dels estudiants.

En alguns casos, la llengua vehicular a l'entorn familiar és l'espanyol o l'àrab marroquí, ja que hi ha hagut una gran immigració procedent de diversos països d'Amèrica del Sud i l'Àfrica, fet que implica que una part de l'alumnat no s'expresse ni entenga correctament el català, llengua pròpia del nostre territori.

Tot i aquesta diversitat de repertoris lingüístics, la llengua vehicular de tot el projecte serà sempre el català perquè el projecte forma part de l'assignatura de *Valencià. Llengua i Literatura* i perquè, tal com hem dit anteriorment, volem fomentar-ne l'ús.

2. OBJECTIUS GENERALS DE L'EIXIDA LITERÀRIA

Les pàgines de l'autor alcoià Manel Rodríguez Castelló de *Passatge, L'acròbata dels ponts i Farem un Pensament (metamorfismes i saials)* transcorren i estan impregnades d'una

vinculació profunda, tant explícita com implícita, amb la ciutat d'Alcoi: els paratges naturals que l'envolten, l'entramat urbà de carrers, places i ponts que fan recordar la història d'aquesta ciutat.

Així, una de les rutes literàries que estem exposant se centra específicament en la zona urbana de la ciutat d'Alcoi, concretament al centre històric de la població. Aquesta elecció es justifica pel fet que Alcoi no només és la ciutat natal de l'autor, sinó també la localitat que es converteix en un referent constant en les obres seleccionades. Durant el recorregut de l'eixida, tractarem fragments dels tres reculls de poemes i texts periodístics i aforístics juntament amb algunes lletres de les cançons del famós cantautor alcoià Ovidi Montllor i Mengual. Aquesta aproximació didàctica proporcionarà a l'alumnat una comprensió més profunda de la lectura i, al mateix temps, una visió enriquidora de la vida i les arrels compartides entre el poeta i el cantautor alcoians i el context en què es troben.

Explorant els poemes de l'autor Manel Garcia Grau, descobrim un seguit de referències als seus llocs de pertinença: el seu poble natal, Benicarló, i la ciutat on va viure fins al final dels seus dies, Castelló de la Plana. Aquest fet motiva la creació d'una ruta literària dedicada al poble que el va veure créixer, Benicarló, amb la voluntat de fer homenatge a la seua obra. A més, aquest últim any la biblioteca municipal ha adoptat el nom de Biblioteca Manel Garcia Grau, en reconeixement d'aquest poeta i amb la voluntat de remarcar la seua importància en la cultura local.

La poesia de Garcia Grau es consolida com un valuós llegat per a la literatura del Baix Maestrat, tot i que no tothom siga conscient de la seua destacada contribució. Per aquest motiu, oferim als estudiants l'oportunitat d'explorar el seu municipi mentre reciten versos del poeta, seleccionats dels llibres *Al fons de vies desertes* i *Els signes immutables*. Considerem que acte pot convertint-se en una experiència educativa enriquidora, que no només acostava el jovent a la seua obra, sinó també a la riquesa cultural i literària de la comarca del Baix Maestrat.

La trajectòria d'Antoni Ferrer i Perales consolida l'autor com un dels poetes fonamentals del panorama literari valencià contemporani. Nascut a l'Alcúdia de Crespins, estudià Teologia i Filosofia i més tard es dedicà a la tasca docent en Educació Secundària. Ferrer arreplega i continua una tradició poètica en català ben viva, tal com reflecteix a la seua obra, vitalista i original, sembrada de recursos, tècniques i formes que permeten l'expressió d'un món

interior vibrant i preocupat per temes tan transcendents com el bé i el mal. La música també té un paper destacat en l'obra de l'autor, tal com demostra l'elecció del títol de diversos poemaris: *Partitura laberint* (1983), *Cançó de bressol per a ajudar a benmorir Galàxies* (1986), *Cant espiritual* (1993), *Cant temporal* (2000), etcètera.

A la seua obra també trobem referències a la Costera natal, especialment en el recull *La dansa de les hores* (2006), amb referències a Xàtiva, Moixent o Montesa. En altres composicions, com ara "Volantiners", la referència a l'Alcúdia de Crespins és directa i denota un entranyable sentiment de familiaritat: «i al més meu de l'Alcúdia». La figura del tren és fonamental en aquests poemes perquè és el nexa d'unió de les diferents localitats i esperona la imaginació (d'on ve el tren? cap a on va?), al mateix temps que permet l'observació de la realitat des del seu interior. Amb la ruta literària per l'Alcúdia de Crespins, pretenem explorar i comprendre la mirada única de la poesia de Ferrer a partir de l'espai inicial, el seu poble natal, i apropar-nos d'aquesta manera a una obra plena de matisos, tal com a un viatge en tren.

3. ASPECTES DE LA PROGRAMACIÓ DEL CURS VINCULATS A LA PROPOSTA

Per a dur a terme aquesta proposta, ens hem basat en el Reial Decret 1105/2014, de 26 de setembre, aprovat pel Ministeri d'Educació, Cultura i Esport, que estableix el currículum bàsic de l'Educació Secundària Obligatòria i del Batxillerat. D'una altra banda, també hem decidit incloure el Decret 2018, ja que modifica el Decret 87/2015, de 5 de juny, del Consell, pel qual s'estableix el currículum i es desplega l'ordenació general de l'Educació Secundària Obligatòria i del Batxillerat a la Comunitat Valenciana.

3.1. Objectius

OBJECTIUS GENERALS	OBJECTIUS ESPECÍFICS
--------------------	----------------------

<p>1. Realitzar la lectura de les tres obres dels tres autors seleccionats (Manel Rodríguez Castelló, Manel Garcia Grau i Antoni Ferrer Perales) en silenci o en veu alta, aplicant tècniques expressives, a les aules dels respectius centres per a introduir-los abans de la ruta literària a les tres localitats.</p>	<p>1. Realitzar la lectura de l'obra de Manel Rodríguez Castelló relacionada amb la ciutat d'Alcoi.</p> <p>2. Realitzar la lectura de l'obra de Manel Garcia Grau relacionada amb Benicarló.</p> <p>3. Realitzar la lectura l'obra d'Antoni Ferrer Perales relacionada amb l'Alcúdia de Crespins i Xàtiva</p>
<p>2. Examinar el conjunt de textos literaris i històrics, amb una cronologia que s'estén des del segle XIX fins a l'actualitat, prèviament seleccionats pel professorat i centrats entorn d'un tema o tòpic compartit, amb la finalitat d'aproximar-se al camp de l'estudi literari. L'objectiu principal radica en la identificació dels elements clau del context sociocultural i literari de cada època abordada, així com en el discerniment de les característiques distintives inherents al gènere en qüestió.</p> <p>A través d'una anàlisi exhaustiva de forma i contingut, desenvolupar un comentari crític amb la finalitat d'expressar de manera raonada les conclusions extretes, incorporant, de manera intrínseca, opinions personals que contribuïsquen a una comprensió més rica i subjectiva de la matèria literària en estudi.</p>	<p>1. Analitzar i comprendre el context sociocultural i històric de la Revolució del Petroli d'Alcoi i la importància de la ciutat com a capital del "sud" del País Valencià.</p> <p>2. Conèixer els llocs emblemàtics de la ciutat d'Alcoi, tant a la zona urbana com els paratges naturals que l'envolten que es veuen reflectits en la poesia i la música de Manel Garcia Grau i Ovidi Montllor respectivament.</p> <p>3. Conèixer la ubicació de la ciutat, els llocs emblemàtics de Benicarló, el context històric i sociocultural en què es basa l'obra de Manel Garcia Grau i la importància de la ciutat del nord del País Valencià.</p> <p>4. Conèixer la ubicació de l'Alcúdia de Crespins, els llocs emblemàtics i el context històric i sociocultural en què es basa l'obra d'Antoni Ferrer.</p> <p>5. Establir una vinculació entre les ciutats d'Alcoi i Benicarló com els extrems geogràfics del país, i l'Alcúdia de Crespins com el punt central del territori, amb la finalitat de reflexionar sobre la distribució geogràfica relativa d'aquestes localitats i la seua representació com a eixos simbòlics en la geografia del País Valencià.</p>

	Relacionar la ciutat d'Alcoi amb els poemes de Manel Rodríguez Castelló, tot identificant els espais geogràfics i els trets de la seua poesia.
	Relacionar i comprendre les lletres de les cançons del cantautor Ovidi Montllor amb la poesia de Manel Rodríguez Castelló.
	Realitzar la lectura en veu alta d'alguns fragments de l'obra de Manel Rodríguez Castelló durant la ruta literària a Alcoi
Fomentar una comprensió més profunda i significativa de la identitat cultural i lingüística dels alumnes a través del fet poètic.	Lligar els tres autors per fomentar aquest objectiu.
Desenvolupar habilitats per a planificar i redactar textos en diversos formats i suports, mostrant un domini adequat en termes d'adequació, coherència, cohesió, correcció ortogràfica, gramatical i riquesa lèxica d'acord amb el nivell educatiu.	

3.2 Competències i sabers bàsics

- Competències específiques

CE2: Comprensió oral i multimodal	Comprendre, interpretar i valorar, de manera autònoma, textos orals i multimodals propis dels àmbits personal, social, educatiu i professional, per mitjà de l'escolta activa, aplicant estratègies de comprensió oral, reflexionant sobre el contingut i la forma, i avaluant-ne la qualitat i fiabilitat.
CE3: Comprensió escrita i multimodal	Comprendre, interpretar i valorar, de manera autònoma, textos escrits i multimodals propis dels àmbits personal, social, educatiu i professional, per mitjà de la lectura de

	textos, aplicant estratègies de comprensió escrita, reflexionant sobre el contingut i la forma, i avaluant-ne la qualitat i fiabilitat.
CE4: Expressió oral	Produir missatges orals amb coherència, cohesió i adequació, fluïdesa i correcció, per mitjà de diferents suports i situacions de comunicació de l'àmbit familiar, social, educatiu o professional
CE5: Expressió escrita i multimodal	Produir textos escrits i multimodals coherents, cohesionats, adequats i correctes emprant estratègies de planificació, textualització, revisió i edició.
CE6: Interacció oral, escrita i multimodal	Interactuar de manera oral, escrita i multimodal, de forma progressivament autònoma, per mitjà de textos de complexitat creixent dels àmbits personal, social, educatiu i professional, utilitzant un llenguatge no discriminatori i estratègies bàsiques de comprensió, expressió i resolució dialogada de conflictes, de manera síncrona i asíncrona.
CE7: Mediació oral, escrita i multimodal	Mediar entre interlocutors aplicant estratègies d'adaptació, simplificació i reformulació del llenguatge per a processar i transmetre informació més elaborada en situacions comunicatives d'àmbit personal, social i professional.
CE9: 9. Competència literària	Llegir i produir textos literaris, contextualitzats en la cultura i la societat, com a font de plaer i de coneixement

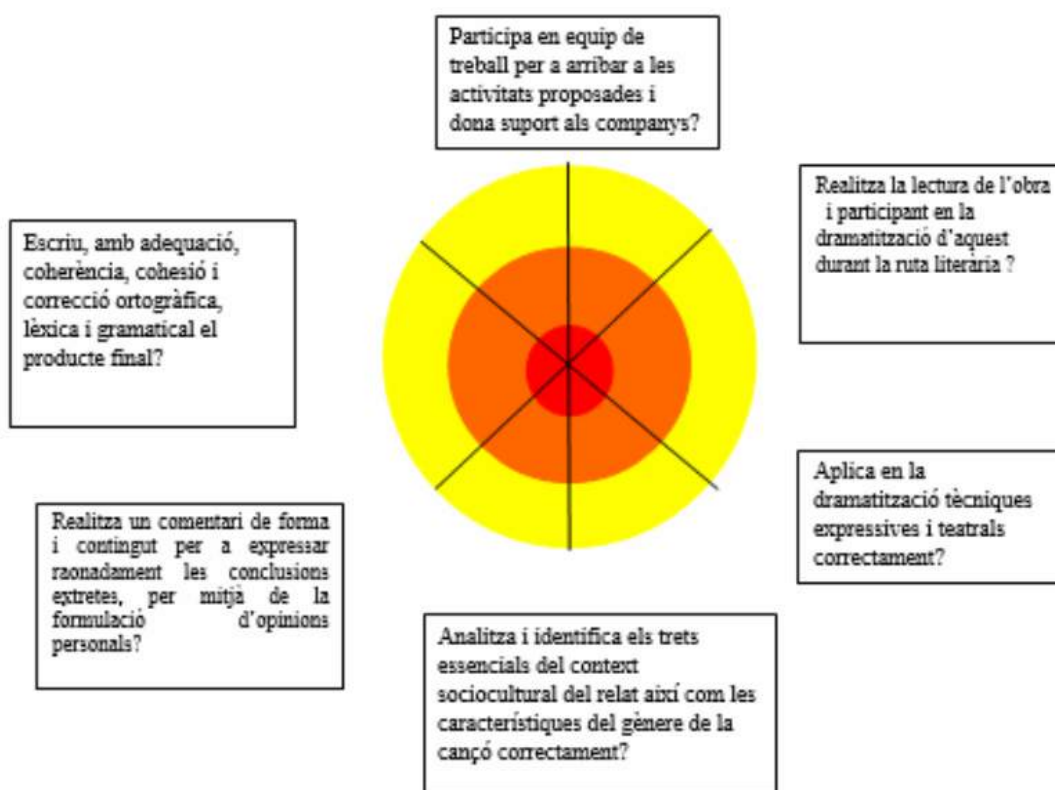
- Competències clau

1. CCL. Competència en comunicació lingüística
2. CD. Competència digital
3. CPSAA. Competència personal, social i d'aprendre a aprendre
4. CC. Competència ciutadana
5. CCEC. Competència en consciència i expressió culturals

3.3. Criteris d'avaluació

Per tal d'avaluar el progrés de l'alumnat i el procés d'aprenentatge, hem elaborat diversos criteris avaluable perquè siguin del tot justos i coherents amb els objectius plantejats precedentment per a les activitats prèvies a la ruta, durant la ruta, després de la ruta i per a la creació i confecció del videolit. Aquests criteris es poden veure més clarament a les rúbriques que incorporem més endavant.

3.3.1. Rúbriques d'avaluació

	MOLT BÉ	BÉ	MILLORABLE
ORIGINALITAT	És diferent de la resta quant a temàtica o estructura. Ha sabut integrar les temàtiques tractades	La temàtica o estructura és semblant a la resta. Està treballat.	No és original i està poc treballat.
CORRECCIÓ LINGÜÍSTICA	És correcte i no conté errades de morfosintaxi	Conté algunes errades.	Conté errades greus o nombroses de normativa

	o d'expressió oral.		
ADEQUACIÓ	Utilitza lèxic adient i emprà un to adequat per al seu context i el públic a qui va dirigit.	Podria ser més adequat i el lèxic no és del tot adient o correcte (ús de mots crossa, to molt o poc formal...)	Presenta un lèxic molt insuficient o gens adequat al registre i públic.
COHERÈNCIA	Està ben estructurat i segueix un ordre lògic i coherent. El discurs és una unitat.	La relació entre les parts no està del tot ben connectada.	Les diferents parts són independents.
SELECCIÓ D'EFFECTES AUDIOVISUALS	La música o altres efectes audiovisuals estan ben integrats i en ajuda a endinsar-nos en el discurs i els llocs.	La música o efectes audiovisuals acompanyen el discurs, però no aporten res.	La música o efectes audiovisuals dificulten seguir el discurs.
QUALITAT DEL SO I DEL VÍDEO	Té bona qualitat.	És acceptable.	No és de bona qualitat i no s'entén o dificulta el seguiment.
RECITACIÓ (ENTONACIÓ I EXPRESSIVITAT)	Hi ha una lectura expressiva i ben entonada dels fragments.	La lectura presenta una recitació acceptable.	La recitació és monòtona, entretallada, sense sentiments i la lectura no s'entén bé.
INTERÈS I EMOCIÓ	És atractiu i provoca emoció. Incentiva a dur a terme la ruta i la lectura.	És solament descriptiu. No transmet emoció.	No té interès.
CONTINGUT (QUÈ HE APRÉS, UTILITAT DE LA RUTA, IMPORTÀNCIA DE LES LECTURES, ETC.)	Fa una reflexió pròpia raonada i ben argumentada sobre el procés d'aprenentatge, demostrant que és conscient i suficient madur per a entendre i reflexionar sobre els conceptes que es mostren.	Esmenta alguna valoració sobre el que ha après, però és molt general i amb poca reflexió personal.	No inclou reflexions ni valoracions sobre la utilitat de la ruta.

4. QÜESTIONS LOGÍSTIQUES

Per tal que la realització de la ruta programada siga possible, haurem d'entregar als alumnes un full d'autorització per tal que siga signat pels seus pares o pel tutor legal i que aquests ens permeten la normal realització de l'activitat amb el nombre més gran d'alumnes possibles.

A més a més, es repartiran tríptics de la ruta literària que els alumnes de cada localitat hauran realitzat prèviament i que mostraran cada parada de les rutes amb els corresponents poemes

que hauran de recitar mitjançant una lectura dramatitzada i també amb les cançons que se sentiran i s'analitzaran.

Com veurem en el següent apartat, les eixides de les rutes seran a les estacions del tren de cada localitat i serà on els estudiants de les tres poblacions es trobaran i coneixeran. El pagament del transport públic, el tren o l'autobús depenent de les preferències de l'equip directiu de cada centre, es finançarà amb els pressupostos de l'institut i de les famílies, fent un repartiment de les despeses del 50% a cada part. Com que les poblacions es troben allunyades entre si, es podria preguntar a l'AFA (Associació de Famílies) si estarien d'acord amb el fet que els alumnes es queden en un alberg o hotel perquè puguin fer la ruta amb més tranquil·litat i també pel fet que la ruta d'Alcoi és bastant llarga, amb moltes parades. Pel que fa a les menjades, els estudiants hauran de pagar-se els esmorzars i els dinars/ sopars seran pagats completament per l'institut de la localitat on els estudiants estiguen fent la ruta.

5. PLA DE CONVIVÈNCIA ENTRE ELS TRES IES

Amb l'objectiu de fomentar la convivència entre els estudiants dels tres instituts, es duran a terme diverses activitats que afavoriran la interacció i el coneixement entre els participants, tant abans de viatjar a la població per a dur a terme la ruta com durant la ruta. Per exemple, es podrien organitzar sessions de *ice-breaker* abans de cada ruta, però en la població, on els estudiants tindran l'oportunitat de presentar-se i conèixer-se a través de jocs i dinàmiques divertides. A més, es promourà la formació de grups mixtos, garantint que els estudiants de diferents instituts treballen i col·laboren junts durant les activitats planificades.

A més, s'organitzaran àpats conjunts on els estudiants podran compartir les seues experiències i coneixements, creant un espai informal per a la conversa i l'intercanvi cultural. Aquesta convivència fora de l'entorn acadèmic permetrà als estudiants establir llaços d'amistat i entendre millor les seues diferències i semblances.

Les rutes literàries seran l'eix central per al desenvolupament del coneixement mutu entre els estudiants dels tres instituts. Cada ruta estarà dissenyada per explorar no només els aspectes literaris sinó també els històrics, culturals i geogràfics de cada localitat.

Així, a cada descans o després de cada ruta, es podrien organitzar activitats com taules redones, on els estudiants podran compartir les seues impressions i coneixements adquirits

durant les rutes. Això fomentarà discussions i diàlegs constructius sobre les similituds i diferències que hagen observat en els diferents contextos culturals i històrics. A més, es podrien promoure projectes col·laboratius entre els estudiants, on puguin treballar junts per explorar temes literaris i culturals específics i presentar les seues conclusions als altres participants.

Abans de l'inici de cada ruta literària, es fomentarà la utilització d'una plataforma en línia acordada pels tres IES perquè els estudiants dels tres instituts puguin interactuar i discutir sobre els temes que es tractaran durant la visita. Aquesta plataforma proporcionarà un espai virtual per a construir relacions i intercanviar idees abans mateix de la trobada en persona. Algunes iniciatives específiques inclourien:

- **Fòrums Virtuals**

Es crearan fòrums en línia per a cada ruta on els estudiants podran presentar-se en un inici, compartir les seues expectatives i expressar les seues opinions sobre els temes relacionats amb les obres literàries que exploraran. Aquest fòrum serà un espai obert per a preguntes, reflexions i debats.

- **Sessions de Videoconferència**

Es programaran sessions per videoconferència periòdiques abans de les rutes per a permetre que els estudiants es vegin i es coneguen virtualment. Aquestes sessions podrien incloure activitats d'intercanvi de coneixements, presentacions digitals, blogs col·laboratius o fins i tot produccions multimèdia, i debats sobre els temes literaris que es tractaran.

- **Activitats col·laboratives en línia**

Es fomentarà la creació de projectes col·laboratius en línia, on els estudiants dels diferents instituts treballaran junts en tasques relacionades amb els temes de les rutes. Això no només afavorirà el coneixement mutu, sinó que també crearà un sentit d'interdependència, cooperació i cohesió entre els participants.

- **Grups de Discussió Temàtica**

Es formaran grups de discussió virtuals centrats en temes específics relacionats amb les obres literàries seleccionades. Aquests grups proporcionaran un espai estructurat per a la discussió profunda i l'aprofundiment en els temes abans de la visita. Els estudiants tindran l'objectiu de

profunditzar en aspectes específics de les obres o contextos històrics. Els estudiants podran compartir recursos, com articles, vídeos o altres materials, per preparar-se per a les discussions presencials.

Mitjançant aquestes iniciatives, la interacció prèvia en línia es converteix en una part integral del pla de convivència, assegurant que els estudiants no només es coneixen, sinó que també estiguen ben preparats i motivats per a les experiències presencials de les rutes literàries. Aquesta combinació d'interacció virtual i presencial reforçarà la connexió i la comprensió mútua entre els estudiants dels diferents instituts.

II. ASPECTES CONCRETES: LOCALITZACIONS I PARTICIPANTS

En aquest apartat explicarem i detallarem les rutes literàries a Alcoi, l'Alcúdia de Crespins i Benicarló i els llocs que hem triat. Pel que fa a la durada de les rutes, a cada subapartat dedicat a cada població s'explicitarà quant de temps durarà la ruta.

Abans de fer les rutes literàries, cada institut de cada centre es documentarà i aprofundirà en les poesies i aspectes socioculturals i històrics de l'autor i la ruta que realitzaran. Es presentaran les poesies de cada autor, se sentiran cançons i s'utilitzaran recursos audiovisuals que introduiran els alumnes a conèixer la població. Posteriorment, els alumnes de l'institut on es farà la ruta durant eixe trimestre, hauran de preparar un tríptic on es presentaran les parades de la ruta literària, els poemes i informació general de caràcter cultural i històrica. Una vegada els alumnes de les altres poblacions arriben a la localitat on es farà la ruta literària, després de trobar-se i conèixer-se, es repartiran els tríptics amb els quals podran llegir els fragments dels texts seleccionats durant la ruta, siga per grups o individualment, depenent de la llargària de cada text.

D'aquesta manera, fem que l'alumnat desenvolupe una participació activa en la ruta literària, fomentant l'adquisició de coneixements nous i que cadascun d'ells tinga l'oportunitat d'intervindre de la manera més igualitària possible.

Així doncs, presentem les tres rutes literàries amb els corresponents poemes, texts, cançons i els llocs que visitarem en l'ordre que hem elaborat.

1. SORTIDA A ALCOI

(veg. Annex 1)

En aquesta ruta s'utilitzaran els fragments de poemes i texts dels llibres *Passatge, Farem un Pensament (Metamorfismes i saials)* i *L'acròbata dels ponts* de Manel Rodríguez Castelló així com els fragments de poemes que hem relacionat o les cançons d'Ovidi Montllor i Mengual corresponents. Hem de subratllar que aquesta ruta es fonamenta en dos importants referents històrics: la Revolució del Petroli i el ric passat industrial d'Alcoi, així com la influència de la Guerra Civil Espanyola en aquesta localitat. A més, no podem oblidar el paper crucial de la mateixa ciutat, amb la seua rica història i la seua destacada importància en la configuració dels esdeveniments que han marcat aquest territori. Afegim també llocs que ocupen un lloc destacat en l'imaginari col·lectiu de la ciutat, incorporant així una dimensió simbòlica i emocional a la ruta.

La durada d'aquesta ruta serà de tota una jornada escolar, però, com hem dit anteriorment, si s'aprova que les estudiants es puguin quedar en algun alberg, hostel o hotel, la durada serà de dues jornades escolars.

La ruta que estem presentant consta de 21 parades (tot i que si s'amplia la ruta a dues jornades escolars, es poden afegir més parades), ja que és una ruta circular, és a dir, es començarà a l'estació del tren d'Alcoi i finalitzarà al mateix lloc.

1. ESTACIÓ ADIF/RENFE ALCOI

La ruta d'Alcoi començarà a l'Estació del tren d'Alcoi, situada a l'avinguda Tirant lo Blanc número 8. Aquesta estació va començar a funcionar quan es va obrir al trànsit l'any 1904, quan es va acabar l'últim tram de la línia que pretenia unir Xàtiva amb Alcoi.

Aquesta serà el punt de reunió dels instituts IES Isabel Clara-Simó de l'Alcúdia de Crespins i l'IES Joan Coromines de Benicarló. Els estudiants de l'IES Andreu Sempere, situat al carrer Isabel la Catòlica, 46, tot i que es troben en una millor situació geogràfica per anar al centre de la ciutat, s'hauran de desplaçar per C/ Caseta Mascarells, C/ Club Deportivo Alcoyano, C/ Teular del Llonganisser, pont de Rafael Terol, av. Carmen Vidal i av. Tirant lo Blanc, amb una durada d'aproximadament 19 minuts, per a arribar a l'Estació del tren on es trobaran amb els altres estudiants (vegeu mapa 1 a l'Annex: Mapes)

A continuació vos mostrem aquesta ruta amb aquest mapa que no incloem en la ruta de les parades literàries.

2. PONT DE FRANCISCO AURA BORONAT

Des d'aquest punt, els estudiants aniran a la següent parada recorrent els carrers C/ Primer de Maig, C/ Joan Gil Albert, plaça Al-Azraq, av. la Hispanitat, C/ Pare Poveda, C/ Santa Teresa Jornet i, finalment, pont Francisco Aura Boronat. Aquest trajecte durarà aproximadament 16 minuts (vegeu Mapa 2 a l'Annex: Mapes)

L'Ajuntament d'Alcoi va batejar aquest pont que connecta les zones del Viaducte i la Zona Nord amb el nom de Francisco Aura Boronat l'any 2014. Francisco Aura Boronat (1918 - 2018) va ser el darrer supervivent valencià de l'holocaust nazi, privat de la seua llibertat al camp d'extermini de Mauthausen. Abans de ser empresonat pels nazis, va servir en el bàndol republicà durant la Guerra Civil Espanyol amb tan sols dèsset anys. Amb la victòria del bàndol franquista, va haver d'exiliar-se a França on va ajudar en la construcció de la Línia Maginot.

Amb la derrota de França i l'ocupació posterior pel Tercer Reich, els nazis van detindre Francisco Aura Boronat i va ser deportat al camp d'extermini de Mauthausen (actual Àustria), on va sobreviure durant quatre anys i nou mesos fins a l'alliberació per les tropes aliades. Com Espanya continuava sota domini franquista (antic aliat dels nazis i dels feixistes), Francisco Aura va decidir no tornar al seu lloc natal per por a la repressió que exercia el règim i va continuar vivint a França. Va tornar a Alcoi l'any 1953.

En aquesta localització farem la lectura de dos texts. En primer lloc, llegirem el poema de la pàgina 50 del recull de poemes *L'acròbata dels ponts* de Manel Rodríguez Castelló en què l'autor fa referència als sentiments que sent en un espai recurrent en aquesta ciutat, els ponts:

«sóc l'acròbata dels ponts
segons el nom que l'atzar em llega
ets la dansa del foc en la nit serena
sóc l'equilibrista de l'espaiós i el navegable
ets la tendra alquímia que em corplena
quan a la llum de l'alba solquem
horitzons d'amor amb vera vela
i cavalquem silencis de pluja astral
quan ve i se'n va la lluna plena» (Rodríguez Castelló, 1989: p. 50)

En segon lloc, llegirem l'últim fragment del poema *Cançó dels anarquistes alcoians (1873-1930)*, a la pàgina 56 dins el llibre *Passatge*, de Manel Rodríguez Castelló, en què es parla dels camps de concentració i la repressió del règim i ho relacionem amb Francisco Aura Boronat:

«Del crit que perdura i és terra i llibertat.
Dels camins d'un exili sense retorn
i les passes que menen a Auswitchz i Mathausen.
Dels cementiris de morts i les fosses anònimes.
De les lluites dels maquis
i l'assassinat de Quico Sabaté a Sant Celoni.
Del silenci que s'amuntega com fulles seques.
Del vent que dispersa la fullaraca.
De la sang de la memòria d'un oblit.» (Rodríguez Castelló, 2022: p. 56)

Amb aquest últim text, reflexionarem sobre la importància de recordar la nostra història i retre homenatge a Francisco Aura Boronat. La seua història ens recorda la resiliència i la importància de la solidaritat en temps d'enorme dificultat. A més a més, ens insta a ser guardians de la pau, la tolerància, el respecte de les diferències i els drets humans, i a no permetre mai més que l'odi governe les nostres accions.

3. *CARRER SANT JOAN DE RIBERA, 15*

Després de deixar la parada anterior, continuarem pel pont de Francisco Aura Boronat i agafarem la tercera eixida de la rotonda en direcció al carrer Sant Joan de Ribera. A aquesta parada trobem la casa on va nàixer i on va viure durant la infantesa el gran cantautor, poeta, actor, polític i referent cultural alcoià Ovidi Montllor i Mengual. És dels pocs llocs on tenim constància que va viure el cantautor al seu natal Alcoi, ja que durant una gran part de la seua vida va viure i treballar a Barcelona.

Davant la casa natal d'Ovidi Montllor (on, per cert, trobem una placa commemorativa finançada pel consistori municipal, llegirem i escoltarem la cançó *Cançó del Cansat* publicada l'any 1978 a l'àlbum *Bon Vent...* on parla del seu origen:

«Em va tocar tocant Mediterrani
Per barret Pirineus, i una llesqueta
Per sabata Oriola d'estranguis
I per cor duc a Alcoi, la terreta

Per senyera, senyors, quatre barres
Per idioma, i senyores, català
Per condició, senyors, sense terres
Per idea, i senyores, esquerrà

Queda clara, per tant, per a tothom
La meua carta de naturalesa
No és miracle, ni és un mal son
M'ha tocat, i és la meua feblesa
M'ha tocat, i és la meua feblesa

Quede clar, també, que són covards
Tots els qui obliden les arrels
Seran branca d'empelt en altres
prats
I en la mort, rellogats dels estels

És ben trist encara avui parlar
I posar al seu lloc una història
Fins ací ens heu fet arribar
De tan grossa raó, naix la glòria

I torne a repetir: sóc alcoià
Tinc senyera on blau no hi ha
Dic ben alt que parles català
I ho faig a la manera de València
I ho faig a la manera de València

Em va tocar tocant Mediterrani
Per barret Pirineus, i una llesqueta
Per sabata Oriola d'estranguis
I per cor duc a Alcoi, la terreta
I per cor duc a Alcoi, la terreta»
(Montllor i Mengual, 1978: *Cançó del Cansat* dins *Bon Vent...*)

4. PASSEIG OVIDI MONTLLOR I ESCULTURA D'ANTONI MIRÓ A OVIDI MONTLLOR I MENGUAL

Després de la parada anterior, desfarem el camí que hem realitzat abans i anirem en direcció Passeig Ovidi Montllor. El 10 de març de 2013, l'Ajuntament d'Alcoi, presidit per l'alcalde Toni Francés, va dur a terme una sèrie d'actes i d'homenatges en honor a Ovidi Montllor i, a més a més, es va canviar el nom del passeig del Viaducte a Passeig Ovidi Montllor i es va elaborar la placa commemorativa a la casa natal de l'autor. Així, es complia el deute històric que la ciutat d'Alcoi tenia amb una de les personalitats culturals que major projecció ha donat a la cultura alcoiana, tot i estar en una zona apartada i sovint oblidat.

En aquest passeig rebatejat s'instal·là al centre una escultura de cinc metres d'alçada, feta en coure per Antoni Miró en homenatge al seu company i amic Ovidi Montllor i Mengual que porta el nom de *Faré vacances* en record a la lletra de la cançó *Les meues vacances*. En aquesta parada llegirem i escoltarem aquesta cançó:

«Tot ben senzill
I ben alegre
Em creureu mort
Jo no hauré mort

Faré vacances!
Faré vacances!
El color negre
Que m'estime
Se'n vindrà amb mi

Jo sol de negre!
Beveu conyac, vi i caçalla
I si m'arriba el pressupost
I si m'arriba el pressupost
Beveu bon "whisky"

Ràpidament, em boteu foc
Sóc valencià!
Sóc valencià!
Amb una capsa de cartó
Si no és molèstia
Per als amics
Fiqueu la pols d'un
servidor

I el millor llibre de
poemes
D'aquell poeta que creieu
És per anar Passant
l'estona
Amablement

I al mateix temps
Aprendre, viure
Conèixer coses i més
coses
Per a la propera cançó a
fer

Porteu-me a Alcoi
Que és el meu poble
I allà on comença
El "Barranc del Cinc"
Prop d'un romer,
deixeu-me ja

Així tindrè l'aroma bo
I a prop també del rierol
Així a les nits, amb la
quietud
Vindrà la música

Mireu també de fomentar
Els berenars a la
muntanya.
S'aproparan per fi a mi
Dolces xicones

I despistant
Com qui no vol
Alçaré els ulls
I entrant pel peus

Arribaré fins al seu cor
Res d'adéus ni de records
Vaig de vacances!
Vaig de vacances!
Qualsevol dia Impensat

Us tornaré a empenyar
Amb les darreres
cançonetes
Amb les darreres
cançonetes

Potser d'entrada us
estranyeu
Bé pel físic o la veu
Però seré altre cop jo
Doncs com el mestre
Maragall
També crec jo
Amb la resurrecció
De la carn

Seré més jove i tornaré
A estimar a cada instant

Ai les xiquetes! ai les
donetes!
Ai quines joies!

I si per cas, jo no crec pas
Encara dura la vida dura
Doncs altre cop
De part dels bons

Segurament, com sempre
passa
Els li diran que són
dolents
Que són dolents
De part dels bons
Fins a la mort!
Però llavors, no em
moriré
Però llavors, no em
moriré

Faré vacances
Faré vacances
Faré vacances
Faré vacances
Faré vacances
Faré vacances» (Montllor
i Mengual, 1974: *Les
meues vacances* dins *A
Alcoi*)

5. HOSPITAL SUEC-NORUEC - ESCOLA INDUSTRIAL DEL CAMPUS DE LA UNIVERSITAT POLITÈCNICA DE VALÈNCIA

Enfront de l'escultura d'Ovidi Montllor, trobem l'antiga Escola Industrial que es va reconvertir en l'Hospital Suec-Noruec perquè durant la Guerra Civil Espanyola els països escandinaus van aportar fons i capital humà, infermers i infermeres, que atenien els soldats republicans ferits demostrant la seua solidaritat amb la República i la seua defensa. Durant els primers mesos després de la seua obertura l'any 1937, l'hospital va ser dirigit pel matrimoni noruec Kristian Gleditsch i Nini Haslund. Aquesta última, coneguda com *La peladilla*

d'Alcoi, va desenvolupar un paper clau a Alcoi, portant aliments, roba, material mèdic i quirúrgic i també es va dedicar a impartir classes als soldats que no sabien llegir ni escriure, establint una biblioteca per fomentar l'alfabetització. Alhora, va fundar un modest orfenat i va col·laborar activament en la instrucció sanitària de les infermeres d'Alcoi, organitzant cursos sobre cures i embenats.

Després de la derrota i la retirada del personal estranger, l'hospital fou dirigit per Manuel Bastos Ansart i actualment és propietat de l'Escola Politècnica Superior d'Alcoi.

Davant d'aquest edifici llegirem un breu fragment del poema *Cançó dels anarquistes alcoians (1873-1939)* dins el llibre *Passatge* de Manel Rodríguez Castelló:

«De les veus que sumen aurores de futur.

Dels hospitals que seran escoles

i de les escoles on floriran hospitals.» (Rodríguez Castelló, 2022: p. 56)

Tot i la brevetat dels versos, mostrem als alumnes al llarg de la ruta (fins a aquest punt la parada del pont de Francisco Aura Boronat i aquesta) el passat de la Guerra Civil Espanyola, la repressió i crueltat que el bàndol franquista infligia contra tots aquells que pensaven diferent, que lluitaven pels drets humans, el respecte, i la democràcia. Mostrem als alumnes les cicatrius que han marcat la història, amb la intenció de fomentar la reflexió i el diàleg.

6. CARRER TOSSALS I MOLINS - CARRER ALCASSARES

Després de veure l'Hospital Suec-noruec, anirem cap al pont del Viaducte, però en lloc de travessar-lo baixarem per les escales de la vorera de l'esquerra. Una vegada baixades arribarem al C/ Tossal des d'on anirem direcció nord i veurem el pont del Viaducte des de baix. Seguint recte, arribarem al carrer Tossals i Molins i després pujarem de nou a la zona més urbanitzada pel C/ Alcassares, C/ Els Tints i C/ Poeta Joan Valls.

Caminant pel C/ Tossal i C/Tossals i Molins recorrerem un camí asfaltat on veurem a banda dreta antigues fàbriques de la ciutat, observarem el passat industrial d'Alcoi (tot i que el consistori municipal no ha dedicat molt d'esforç i capital per a la seua restauració i conservació, per la qual cosa veurem les antigues instal·lacions en un estat deplorable) i, a banda esquerra, el pont de Penàguila i el riu Molinar.

Durant el recorregut per aquests camins, més que carrers, farem la lectura del fragment de la pàgina 53 del poema *Cançó dels anarquistes alcoians (1873-1939)* dins el llibre *Passatge* de Manel Rodríguez Castelló:

«Del soroll hipnòtic de les màquines
que mouen les aigües del Barxell i el Molinar.
Del plor esgarrat de criatures desnerides
i dels berenars a la serra.
Del bany als Canalons i la glorieta del Salt.
Del vent d'hivern que talla l'alè dels ponts
i els abismes de passar gana.
Dels enginys que giren sense descans,
de l'oli i la politja, el fum i la ferralla.
De la boca del diable que devora carn humana
i els borrellons de la pena.
De la ignorància que és arma homicida
i les beceroles escrites a colps de mall
damunt l'enclusa del jornal.
Del somni fugisser de la llum
en la florida de l'ametler.» (Rodríguez Castelló, 2022: p.53)

També llegirem uns versos més del mateix poema:

«De la mort prematura que assetja
i la brutícia que no se'n va.»
De la son en matinades de gel
per les costeres de Buidoli i Alcassares.»
(...)
«De les cançons de veu alegre de les bambuneres¹
i la barcella dels telers que no descansa.» (Rodríguez Castelló, 2022: p.54)

En aquests versos podem veure les clares referències al passat industrial, les antigues fàbriques i el gran passat obrer que hi havia a la ciutat. També, a banda de la lectura d'aquests versos, i continuant amb la mateixa temàtica, escoltarem les dues primeres estrofes de la cançó *El meu poble Alcoi* d'Ovidi Montllor:

«Té costeres i ponts,
música de telers;
té muntanyes que el volten
i li donen fondor.
Allí fan ser un riu
aigües brutes de fàbriques;
allí fan nàixer boira

¹ El mot *bambunera-es* fa referència a com s'anomenava tradicionalment en Alcoi al conjunt de treballadores de la indústria paperera alcoiana. Eren les treballadores de l'empresari Rafael Abad Santonja a la fàbrica El Bambú entre 1907 i 1984.

del fum brut sense ales.
Eiximeneres trauen
en prova de treball
d'un poble que l'ofeguen
i que no mataran:
el meu poble Alcoi.

Poble d'història d'homes
que han volgut llibertat;
poble tossut i obert,
carrancs, clavillat.
Com un gall matiner
canta i alça la cresta,
com si el seu horitzó
fóra fora finestra.
Hi ha també un raconet
que només el sé jo,
ple de flors a l'estiu,
ple de flors a l'hivern.

El meu poble Alcoi.» (Montllor i Mengual, 2000: *Verí Good*)

A més a més, escoltarem durant la durada del passeig per aquests camins, la cançó popular alcoiana *Les Xiques del Bambú* que va ser interpretada per Pep Gimeno 'Botifarra' en què es parla de la lluita obrera d'aquest conjunt de treballadores i la seua forta crítica a l'empresariat:

«Les xiques del Bambú
no volen fer faena,
les xiques del Bambú
porten calces de seda.

Les xiques del Bambú
no volen als teixidors,
ara volen als brosseros
perquè van en camió.

Xe, que abús xe, que abús,
fan les xiques del Bambú
que porten calces de seda
i voldrien portar més.

Ens han lluït la frontera,
s'han gastat un dineral,
ens han fet frontera nova
en el «Círcul» Industrial.

Han portat cadires noves
d'allí baix de l'estranger

perquè refermen la gepa
els gossos malfaeners.

Xe, que abús xe, que abús,
fan les xiques del Bambú
que porten calces de seda
i voldrien portar més.

En el carrer la Sardina,
número quaranta-u viu
una xica fadrina
que treballa en el Bambú.

Sa mare es ruscadera
i son pare celador,
ella guanya una pesseta
i ell ens porta paletó.

Xe, que abús xe, que abús,
fan les xiques del Bambú
que porten calces de seda

i voldrien portar més.» (Gimeno, 2023: *Ja ve l'aire*)

Amb aquests versos i aquestes cançons rescatem la memòria viva d'Alcoi, una ciutat que va arribar a ser una important capital industrial del país. Les màquines, els telers, el xiulit del vapor, la pols dels tallers, les fàbriques, les xemeneies, els forts moviments de lluita obrera com les bambuneres, reconegudes pel seu compromís amb l'activisme i la seua dedicació a la lluita obrera que van destacar com les pioneres a protagonitzar una vaga amb l'objectiu de reivindicar una millora en les condicions laborals, especialment pel que fa a la redefinició de l'horari de treball per al benefici de les generacions futures. Un moment emblemàtic d'aquest activisme va ocórrer el 25 d'octubre de 1945, quan van liderar una vaga de braços plegats per exigir un increment salarial després de passar nou anys sense cap ajust. Com a resultat d'aquesta acció, van assolir amb èxit un increment salarial significatiu.

7. *PONT DE SANT JORDI*

Després de pujar pel C/ Poeta Joan Valls, girarem pel primer carrer a l'esquerra (C/ Dr. Sempere) i després girarem a l'esquerra, una altra vegada, i arribarem a l'entrada al pont de Sant Jordi pel carrer Pont de Sant Jordi. Aquest pont, podem dir que és el símbol més important de l'imaginari col·lectiu de la ciutat. D'estil modernista, erigit sobre el riu Riquer, que, juntament amb el riu Molinar, fan nàixer el riu Serpis que desemboca a Gandia, va ser concebut l'any 1876, però no fou construït fins a l'any 1925 i inaugurat l'any 1931.

Aquest pont representa tota una revolució arquitectònica perquè, a banda de connectar l'antiga vila medieval amb l'Eixample situat als antics camps de cultius anomenats l'Horta Major, connecta simbòlicament dues èpoques de la història, serveix de nexa entre la riquesa històrica i la modernitat emergent.

És per aquest motiu, que en aquesta parada llegirem dos poemes de l'autor Manel Rodríguez Castelló presents al recull de poemes *L'acròbata dels ponts*:

«estranya semença de la nit
la distància de dos astres errants
en pobles maquillats de festa
el foc imanta deliris de sang
lluna plena brau feréstec temps que passa
entre els jocs de l'ombra
els contorns febrils d'autumne
(...)

«els teus ulls serven el foc primigeni

de les aures en els boscos mil·lenaris
que hom veié créixer damunt rius de lava encara tèbia

amb l'èxtasi de la mirada
voleiaren estols d'ocells d'horitzontal cadència
les teues mans motlluraren el fang
del meu cos captiu en la boira
i travessàrem junts el bell país sense fronteres
i sabérem de la gènesi i de l'èxode en ciutats de fum
burlant estúpides lleis d'immobilitat planetària
a bord de la nau d'un clar desig veiérem estendre's
la mar de la transparència i els confins de l'equilibri» (Rodríguez Castelló, 1989: p.
51-62)

8. *ESGLÉSIA DE SANT JORDI*

Després de travessar tot el pont de Sant Jordi, ens dirigirem a l'Església de Sant Jordi situada a mà esquerra al C/ Sant Tomàs.

Tot i que no realitzarem cap lectura específica i tampoc escoltarem cap fragment de cançó d'Ovidi Montllor, hem d'aturar-nos a aquesta parada per la seua importància. Aquesta església, tot i la seua petita grandària, és de rellevant importància per a la població alcoiana pel fet que aquest temple fou construït en honor al patró de la ciutat, Sant Jordi, qui protegí i ajudà els alcoians a vèncer les tropes del cabdill Al-Azraq l'any 1276. També és de gran importància per ser el temple des d'on, el dia 23 d'abril, dia de Sant Jordi, a les onze del matí es fa una processó amb la relíquia de Sant Jordi, fins a la de Santa Maria i en la qual participen els càrrecs festers i Sant Jordiet. La processó acaba en una espectacular missa en què s'interpreta la Missa a Sant Jordi, d'Amando Blanquer.

Pel que fa al temple, es pot veure a simple vista que de l'església original solament resta la ubicació on es va erigir. Trobem les primeres referències a una església en aquest lloc l'any 1317, però durant els segles experimentà moltes reparacions i modificacions fins que, a les acaballes del segle *XVII*, es va enderrocar i s'hi aixecà una altra que al començament del segle *XIX* es trobava en perill d'esfondrament. L'any 1913 s'autoritza el seu enderroc i, respectant la ubicació original, l'any 1917 es construí una de nova, l'actual. Pel que fa als trets arquitectònics generals, podem dir que es tracta d'una església de creu grega, d'estil romà d'Orient, amb una façana d'estil neoromànic i es destaquen les vidrieres amb la figura de Sant Jordi abraçat per la figura de la Senyera i l'escut de la ciutat d'Alcoi.

9. *CASAL DE SANT JORDI - MUSEU ALCOIÀ DE LA FESTA (MAF)*

Després de veure l'església de Sant Jordi, baixarem pel carrer Sant Antoni, girarem a la dreta pel carrer Sant Miquel i, en lloc de continuar recte, ens desviarem pel carrer Buidoli que servirà de referència als alumnes sobre les poesies treballades anteriorment. En concret, els recordarà als dos versos de la pàgina 53 del poema *Cançó dels anarquistes alcoians (1873-1939)* dins el llibre *Passatge* de Manel Rodríguez Castelló:

«De la son en matinades de gel
per les costeres de Buidoli i Alcassares.» (Rodríguez Castelló, 2022: p.54)

Després girarem a la dreta per a tornar al carrer Sant Miquel i arribarem al Casal de Sant Jordi on es troba el Museu alcoià de la festa (MAF) i l'Associació Sant Jordi. La seua història es remunta al segle XVII i va ser propietat de les il·lustres famílies nobles d'Alcoi, concretament de les famílies Jordà i Merita, fins que en 1954 va ser adquirit per l'Associació de Sant Jordi. Aquesta entitat es va encarregar de la seua restauració amb la finalitat d'utilitzar-lo com a seu central. En aquesta parada escoltarem la tercera estrofa de la cançó *El meu poble Alcoi* d'Ovidi Montllor:

«Allí fan unes festes
que a molts els dura un any
i que altres les esperen
sense pensar en el sant.
Són moros i cristians
que el cafè els fa germans;
sempre perden els moros
i guanyen els cristians.
Tants amos, tants obrers,
tan dolç i tan amarg;
ballen colors de festa
amb músiques i focs
al meu poble Alcoi.» (Montllor i Mengual, 2000: *Veri Good*)

10. PLACETA LES XIQUES

Després de veure el Museu Alcoià de la Festa i el Casal de Sant Jordi, tornarem pel mateix carrer, el carrer sant Miquel, i ens dirigirem cap al centre pel carrer Sant Tomàs. Girarem a la dreta pel carrer Sant Agustí fins a arribar a la següent parada: la Placeta de les Xiques.

Aquesta parada era l'antiga zona del barri "xino" d'Alcoi i anteriorment era la zona límit de l'antic raval separada de l'exterior per la muralla medieval de la qual es conserva un petit

llenç i la torre de l'Andana. Els habitatges que hi veiem van ser construïts posteriorment, amb l'eixample de la ciutat l'any 1669, sobre l'antiga muralla de la vila que feia de frontera entre l'antic raval i l'exterior.

Actualment, aquesta plaça, més que un lloc dedicat al record de la història i l'ús normal de la població, és un espai oblidat i poc conservada fins al punt que és un aparcament i s'hi acull el contingent de la Policia Nacional. És per aquest motiu que en aquest punt llegirem un breu fragment de la poesia de Manel Rodríguez Castelló:

«Dels pits generosos que esclaten com flors a Ca les Xiques
i les alliberades de l'esclavitud del bordell.
De l'espenta de les dones insurrectes
que es barallen amb els preus de la usura i la verdura.
De la terra desposseïts,
de la llibertat guanyada a cada pam i cada llamborda.
(...)
De la baldufa que gira de la llibertat.
Del rosegó de pa i l'amor crescut entre llençols nets.» (Rodríguez Castelló, 2022:
p.55)

La Placeta de les Xiques, amb la seua història plena de resistència i les paraules evocadores de la poesia de Manel Rodríguez Castelló, es presenta com una mostra més de com la societat alcoiana sempre ha sigut lluitadora i revolucionària. Aquest racó, amb les seues pedres antigues que recorden les lluites passades i les noves construccions que simbolitzen el creixement, és un testimoni viu de la determinació d'aquesta comunitat.

11. ESGLÉSIA ARXIPRESTAL DE SANTA MARIA D'ALCOI

Després de veure aquesta contrada més de la ruta, eixirem de la plaça pel carrer del Piló, passarem per la Placeta de les Gallines, girarem a la dreta pel carrer Mossén Torregrossa i, finalment, girarem a l'esquerre per a entrar a la Plaça de Dins. Aquesta plaça, tot i que no llegirem cap fragment de poesia ni escotarem cap cançó, podem aprofitar el sistema de QR desplegat per l'ajuntament a diversos llocs de la ciutat per a saber més de la seua història. Aquesta plaça es troba on antigament hi havia el claustre del desamortitzat convent de Sant Agustí, ubicació del qual es va reaprofitar després del seu enderroc durant la Guerra Civil Espanyola per a construir l'actual Ajuntament d'Alcoi.

Després de travessar tota la plaça, eixirem per l'accés amb un arc gòtic, únic vestigi de l'antiga església de l'antic convent de Sant Agustí, que dona al carrer Sant Tomàs. Per aquest accés veurem un dels teatres més rellevants d'Alcoi: el Teatre Principal d'Alcoi. No ens

aturarem a llegir o escoltar, però si la ruta es fa al desembre o al gener, seria interessant proposar a l'alumnat, als pares i al claustre de professors reservar entrades per veure la representació teatral del Betlem del Tirisiti.

Enfront, tindrem la següent parada de la nostra ruta: l'Església Arxiprestal de Santa Maria d'Alcoi.

Aquest temple té l'origen en una antiga construcció situada entre la placeta de la Verge dels Desemparats i el carrer Sant Miquel, actualment l'anomenat Antic edifici de l'hospital d'Alcoi i que hui en dia és el palau de justícia que, de fet, alberga i conserva les restes romàniques més meridionals de la península Ibèrica. El temple actual, a l'actual Plaça del Fossar, es va començar a construir al segle XVIII, concretament l'any 1725. Amb el pas del temps, l'església veié ampliacions, incendis, restauracions que han resultat en l'edifici que veiem a hores d'ara. Amb tot, però, a l'inici de la Guerra Civil Espanyola l'edifici patí un gran incendi que destruï l'arxiu parroquial, els retaules i l'orgue i, l'any 1936, el Comité Revolucionari va aprovar la demolició del temple, fet pel qual es perderen quasi tot el patrimoni pictòric dels seus murs. A més a més, la façana de la Plaça Espanya que veiem no és l'original construïda l'any 1915, ja que aquesta va ser destruïda durant la Guerra Civil Espanyola per l'aviació italo-feixista. Els enderrocs, els carreus d'aquesta part del temple, van ser reutilitzats després de la victòria franquista per a la construcció de l'actual piscina municipal José Trenzano Alós, al carrer Barranc del Sinc.

Posteriorment, i amb la victòria dels sublevats, el nou ajuntament franquista així com el bisbat de València, decideixen reconstruir el temple assolat durant la guerra imitant el disseny original, és a dir, decideixen invertir el capital en la reconstrucció del temple en un període de fam, de carestia i de postguerra.

Així doncs, aquest edifici eclesiàstic es revesteix d'una significativa importància a causa de la seua estreta relació amb el passat històric i amb el moviment obrer que es va desenvolupar a Alcoi a causa de la proliferació de fàbriques en aquesta localitat i els seus voltants. En aquest context, Ovidi Montllor, reconegut per la seua consciència de classe, va mantindre una estreta vinculació amb el moviment obrer que caracteritzava la seua època.

En aquesta parada, justament a la font de la Plaça Espanya, farem la lectura de diversos versos del poema *Cançó dels anarquistes alcoians (1873-1939)* de Manel Rodríguez Castelló

i també escoltarem la penúltima estrofa de la cançó *El meu poble a Alcoi* d'Ovidi Montllor i Mengual:

«De *l'agnus dei* de les mentides del mossèn
i el ventre unflat del patró i els llepaciris.

(...)

De les pedres de l'església amb què es fan piscines
i de piscines convertides en pistes de ball.

(...)

Del somni trèmul de les col·lectivitzacions aragoneses.» (Rodríguez Castelló, 2022: p.55-56)

«Allí hi ha un campanar
que en guerra el van tombar
i que després l'han fet
calcat com era abans.
Per vergonya de tots
i beneït pel clero;
la vergonya de fer-te
anar al teu enterro.
I encara té una font
roja i fresca tostemps;
com ella dóna vida
la primavera mou
al meu poble Alcoi.» (Montllor i Mengual, 2000: *Veri Good*)

12. AJUNTAMENT D'ALCOI I PLAÇA D'ESPANYA

Des d'un poc més amunt del mateix punt on ens trobem, podrem observar la magnitud de la Plaça Espanya i la façana principal de l'Ajuntament d'Alcoi.

Pel que fa a la plaça, es va redissenyar tot l'espai i es va construir la que veiem actualment. L'anterior plaça portava el nom de plaça de la Constitució, era de terra i hi havia els hui desapareguts Convent de Sant Agustí i Quiosc modernista d'Alcoi (construït l'any 1917 per Joaquín Aracil Aznar i va ser derrocat durant el transcurs de la Guerra Civil Espanyola). La plaça actual va ser dissenyada per Santiago Calatrava i a sota de la mateixa hi va construir durant els anys 1992-1995 la Llotja de Sant Jordi, una sala subterrània dedicada a mostres i exposicions, l'estructura de la qual recorda a la caixa toràctica d'una balena.

Aquest lloc és sense dubte, un dels llocs més emblemàtics de la ciutat. És l'escenari principal on ocorren els esdeveniments més importants de les festes alcoianes. És on s'aixeca el majestuós castell de festes de Moros i Cristians d'Alcoi; és on s'interpreta l'himne d'Alcoi, l'*Himne de la festa*. És des d'on, el dia 23 d'abril, l'últim de dia de les fetes de Moros i

Cristians i dia de Sant Jordi, Sant Jordiet, des dels merlets del castell, llança fletxes al públic emocionat. A més a més, durant les festes de Nadal és on es col·loca el betlem del Tirisiti i, el 4 de gener, és on l'ambaixador reial anuncia l'esperada arribada dels Reis Mags d'Orient. És el moment en el qual els més menuts tenen l'oportunitat de depositar les seues cartes amb els seus desitjos en les gran estimades *Burretes*.

Finalment, aquest emplaçament històric és on Ses Majestats, acompanyats dels Patges, les pastorettes i personatges del Tirisiti, descavalquen dels seus camells per adorar a l'infant Jesuset al ritme dels músics interpretant *Messies* de Händel.

Quant a la Casa consistorial de la ciutat, aquest edifici va ser construït entre els anys 1846 i 1863 sota la direcció de l'arquitecte Jorge Gisbert Berenguer adoptant un estil neoclàssic. Va ser aixecat després de la desamortització sobre la ubicació del Convent de Sant Agustí (acabat d'enderrocar durant la Guerra Civil Espanyola). Al terrat de l'edifici hi podem veure una sirena que alertava la població amb sorolls estridents, perquè no es confongueren amb els de les fàbriques, d'un imminent atac aeri durant la Guerra Civil. A l'escala principal i a diverses dependències s'exhibeix una mostra de pintures i escultures d'artistes locals com Ferran Cabrera Cantó, Ramón Castañer, Adolf Durà, Plàcid Francés, Edmund Jordà, Antoni Miró, Emili Sala i de diferents autors contemporanis.

També va ser el lloc on, durant la Revolució del Petrolí, s'organitzà el nou govern anarcosindicalista anomenat Comité de Salut Pública, fet pel qual ens interessa per a la nostra ruta.

Alcoi fou una ciutat que, durant la Primera República Espanyola, es convertí en un centre de rellevant importància pel que fa a la proliferació d'indústries i el seu gran moviment obrer reivindicatiu. De fet, en coneixia Alcoi com la *petita Barcelona* amb qui tenia una forta connexió comercial i. L'any 1873, però, dins del marc de les revolucions cantonals arreu de l'estat espanyol, es produí l'anomenada Revolució del Petrolí. Aquesta es va originar amb unes vagues per part del proletariat. Aquesta revolució és anomenada així perquè el moviment obrer marxava amb torxes untades amb petrolí i, durant alguns dies lla ciutat feia olor de petrolí. Aquestes vagues foren contestades amb foc i pólvora, fet pel qual desembocaren en unes jornades sagnants amb el motí contra l'alcalde republicà Agustí Albors. Aquest, refugiat a l'Ajuntament, no va poder evitar l'entrada de la població a la casa consistorial i va ser llançat pel balcó i arrossegat pels carrers de la ciutat fins que morí. Per aquest motiu, aquest alcalde fou conegut amb el malnom de *Pelletes*.

La ciutat fou governada per un Comitè de Salut Pública revolucionari del 9 al 13 de juliol presidit per Severí Albarracín. Els insurgents defensaven millores salarials i la reducció de jornada laboral. Finalment, la ciutat fou ocupada militarment per l'exèrcit espanyol establint una caserna militar permanent (a l'actual carrer Juan Gil Albert número 8) i imposant severes mesures repressives contra els revolucionaris, sense cap millora ni cap avantatge cap als treballadors. Més de 600 treballadors (incloent-hi menors d'edat d'entre 12 i 17 anys) van ser jutjats i condemnats a pena de mort².

Posteriorment, es van establir a la ciutat diverses institucions proproletàries com escoles professionals, cercles d'obres catòlics, mútues laborals i caixes d'estalvis (Mont de Pietat, 1875), així com sindicats. La ciutat va ser pionera a establir la Primera Internacional dels Treballadors (AIT) i, malgrat la seua tendència inicial anarcosindicalista, durant un temps, l'església actuà d'intermediària entre la classe treballadora i els empresaris.

Serà en aquest punt on llegirem alguns fragments del poema *Cançó dels anarquistes alcoians (1873-1939)* de Manel Rodríguez Castelló on es narra aquesta època revolucionària juntament amb referències a lluitadors anarquistes de la Guerra Civil Espanyola com Frederic Borrull³ o Durruti:

«Del Comitè de Salut Pública.
De la bala, el sabre i la muntura del tricorni.
Del socarrim i els fums de 1821.
Dels incendis que provocà la mà de Ned Ludd.
De la mecànica sinistra de les sofatines
i la impudícia alegre de les sofatineres.
Del so de les metralletes dalt la Serreta.
(...)
De l'aixada abandonada en la nostàlgia dels bancals.
De l'idioma embastardit de l'imperi a colps de regle
i la fe fraternal en l'esperanto.
De la venjança que s'acarnissa en Pelletes
i els més de cinc-cents condemnats pel Petroli.
De la vaga general.
(...)
De l'últim vol de Frederic Borrull, dit Taïno, a Cerro Muriamo

² Aquesta repressió la podem veure a la novel·la de la gran escriptora alcoiana i referent de la cultura a tots els Països Catalans Isabel-Clara Simó (1943-2020) *Júlia* (1983), on es narra la història d'una jove anomenada Júlia que és oblidada a treballar a una fàbrica tèxtil després de la mort de son pare per haver participat en la Revolució del Petroli.

³ Frederic Borrull García (1912-1936) fou el fundador de la secció local d'Alcoi de les Joventuts Llibertàries durant la Guerra Civil Espanyola. Va ser retratat en el moment de la seua mort pel fotògraf Robert Capa (veg. Annex 4).

immortalitzat per Robert Capa.
Dels passos perduts de Severino Albarracín pel Jura suís
retrobat en les memòries de Kropotkin
i el rastre perdut al Raval de Barcelona.
De la bala que matà Durruti.» (Rodríguez Castelló, 2022: p.54-56)

També serà el lloc on escoltarem la *Cançó de les Balances* de Josep Maria Carandell interpretada per Ovidi Montllor en què es parla d'un rei tirà, es feia una crítica social i al dictador Francisco Franco com els autors de la Nova Cançó. Així, serveix com un record del passat lluitador i revolucionari d'Alcoi pels drets dels treballadors i la justícia social i la constant lluita per la llibertat i la defensa de la llengua durant el règim franquista:

«Doncs era un rei que tenia
I el castell a la muntanya
Tot el que es veia era seu
Terres, pous, arbres i cases
I al matí des de la torre
Cada dia els comptava

La gent no estimava el rei
I ell tampoc no els estimava
Doncs de comptar en sabia
Però amor no li'n quedava
Cada cosa tenia un preu
La terra, els homes, les cases

Un dia un noi del seu regne
Vora el castell va posar-se
I va dir aquesta cançó
Amb veu trista però clara
I va dir aquesta cançó
Amb veu trista però clara

Quan vindrà el dia en què l'home
Valgui més que pous i cases
Més que les terres més bones
Més que les plantes i els arbres
Quan vindrà el dia en què a l'home
No se'l pese amb les balances

El rei que va sentir el noi
El va fer agafar i amb ràbia
Va ordenar que li donessin
Cent cinquanta bastonades
I a la torre el va tancar
Castigat a pa i aigua

Però el poble encara sap
La cançó de les balances
I quan s'ajunten els homes
Rient i plorant, la canten
I quan s'ajunten els homes
Rient i plorant, la canten
I quan s'ajunten els homes
Rient i plorant, la canten» (Montllor i
Mengual, 2000: La fera ferotge)

13. CANTÓ PINYÓ

Després de la lectura dels fragments, d'haver escoltat la cançó proposada i d'haver fomentat un clima per a la reflexió i el debat, ens dirigirem cap al carrer Sant Nicolau. Abans d'entrar-hi, ens aturarem a la cantonada esquerra on es troba el Cantó Pinyó.

L'anomenat *Cantó Pinyó* és una cantonada clau en aquesta ciutat, punt neuràlgic que, antigament, representava el punt de convergència dels ciutadans, on s'intercanviaven les

notícies, les novetats de cada dia i les inquietuds que palpitaven en el cor de la comunitat. Aquest racó, amb les seues estretes voreres i façanes modernistes de pedra gastada, no era simplement una cruïlla de carrers; era l'epicentre de la vida social d'Alcoi.

Rep aquest nom perquè en aquesta localització s'ubicava una antiga torreta anterior al segle XIX, abans que el convent de Sant Agustí fora enderrocat i passara a construir-se l'actual ajuntament. A aquesta cantonada, hi havia una torre de *pinyó*, és a dir, una torreta coberta amb teules a quatre aigües.

En aquest punt escoltarem els quatre primers versos de l'últim fragment de la cançó *EL meu poble Alcoi* d'Ovidi Montllor:

«Amb un Cantó Pinyó,
lloc de cita amb tothom;
amb el Barranc del Cinc
com dos braços oberts.» (Montllor i Mengual, 2000: *Veri Good*)

14. PARC DE LA GLORIETA

A continuació, pujarem pel carrer Sant Nicolau fins a arribar a l'Església de Sant Maure i l'entrada a la Glorieta.

La Glorieta és el parc públic més gran d'Alcoi amb un reixat exterior que constantment ens recorda el passat modernista de la ciutat. Aquesta plaça verda es va construir l'any 1836 sobre uns terrenys desamortitzats del hui desaparegut convent de Sant Francesc. Amb una dotació que inclou un temple musical, fonts, estanys, escultures, bancs, escalinates i fins i tot una àrea significativa amb vegetació, el parc destaca per un jardí frondós i cridaner que consta de parterres a l'estil anglès i files imponents de pins.

Aquest jardí, que segueix l'estil romàntic, és el més antic de la localitat i ha experimentat diverses reformes al llarg del segle XIX, culminant en l'última formalització dissenyada el 1899 pel reconegut arquitecte Vicent Pascual. Aquesta última versió va incloure un passeig oval amb sis senderes radials, il·luminades i envoltades de reixats de ferro amb detalls modernistes. La Glorieta va ser immortalitzada pel pinzell de Santiago Rusinyol el 1925.

Actualment, La Glorieta és un dels llocs més apreciats i emblemàtics d'Alcoi, convertint-se en l'escenari de diverses celebracions i festivitats que captiven la població. Algunes d'aquestes festes inclouen la Nit de l'Olla (es fa un concurs d'Olla o *Olleta alcoiana* o de

música), el Mig Any i la Fira del 9 d'Octubre. Les dues primeres estan vinculades a la festa dels Moros i Cristians, mentre que l'última és una celebració dedicada a la cultura, la llengua i les tradicions valencianes. La Glorieta emergeix com un espai on la comunitat gaudeix de manera extraordinària d'aquestes ocasions especials.

Aquest serà un punt de descans per a l'alumnat i on escoltarem l'última part de la cançó d'Ovidi Montllor *El meu poble Alcoi*:

«Hi ha també un raconet
que només el sé jo,
ple de flors a l'estiu,
ple de flors a l'hivern.
El meu poble Alcoi.

(...)

Allí hi ha una glorieta
que ensenyen als infants
i que els dóna cabuda
quan s'han cansat d'anar;
i els té fins que se'n van
al món millor que ens diuen;
rient pels qui li vénen,
plorant pels qui se'n van
va coneixent-t'ho tot
el meu poble Alcoi.» (Montllor i Mengual, 2000: *Veri Good*)

15. REFUGI DE LA GLORIETA

A partir de l'anterior parada, La Glorieta, accedirem al refugi d'aquest parc. Aquest refugi es va construir aprofitant el desnivell que hi havia entre el parc i el carrer i ocupa tot el subterrani del parc amb una extensió de 378 m² on podien refugiar-se 1512 persones i disposa d'un sistema d'enllumenat elèctric, d'excusats i lavabos. Té dues boques d'accés: una al carrer Sant Mateu i l'altra al costat de la porta principal de La Glorieta.

En aquesta parada farem la lectura de dos versos de la *Cançó dels anarquistes alcoians (1873-1939)* de Manel Rodríguez Castelló:

«De la marxa silenciosa
cap a guerres alienes per caure-hi com a mosques.
Dels morts sota el bronzir fosc de l'aviació italiana
a l'entrada del mercat o del refugi.» (Rodríguez Castelló, 2022: p.54)

També escoltarem els primers fragments de l'última cançó d'Ovidi Montllor que escoltarem en aquesta ruta literària, *Homenatge a Teresa*:

«Com un record d'infantesa
Sempre recordaré
A la Teresa
Ballant el vals
Potser fou l'últim fet
Amb algú que estimés
Abans que un bombardeig
La tornés boja
Tots els xiquets la seguïem
I en un solar apartat
Ens instruïem
Al seu voltant
Mig descabellonada
Ens mostrava les cuixes
I ens donava lliçons
D'anatomia
Ella ens va dir d'on veníem
I que els reis de l'Orient
No existien
Ni llops ni esperits» (Montllor i Mengual, Ovidi, 1974: *A Alcoi*)

16. ANTIGUES FÀBRQUES DE FERRANDIS I CARBONELL - CAMPUS DE LA UNIVERSITAT POLITÈCNICA DE VALÈNCIA

Després de visitar el refugi, anirem cap a la següent parada pel carrer Sant Domènec fins a arribar a la Plaça Ferrandis i Carbonell. Tot i que no realitzarem cap lectura ni escoltarem cap cançó, creiem que és important aturar-nos a l'actual seu del campus d'Alcoi de la Universitat Politècnica de València per la seua importància en el passat i sobre un aspecte que hem tractat al llarg de la nostra ruta: el passat industrial de la ciutat. Aquests dos edificis imponents d'estil modernista eren dues fàbriques dedicades al tèxtil i que van ser construïdes pràcticament de forma paral·lela entre els anys 1909 i 1922 per l'arquitecte Vicent Pascual Pastor.

Aquestes fàbriques van ser construïdes a petició dels empresaris alcoians José Ferrandis Belda i Enrique Carbonell Antolí i van arribar a treballar-hi un miler de treballadors. Amb el pas del temps, ambdós edificis foren modificats i inclús la fàbrica Ferrandis es va destruir de forma important per un incendi i reconstruïda segons les indicacions de Joaquin Aracil.

La ubicació d'aquestes dues fàbriques en aquest punt de la ciutat es diferencia de la resta de fàbriques que hem vist fins a aquest punt (al costat dels llits dels rius) perquè aquestes ja no necessitaven l'aigua del riu per a funcionar, tenien les calderes de carbó i l'energia elèctrica. Amb tot, sí que necessitaven aigua per al procés d'elaboració industrial i acabat, així que la ubicació era perfecta perquè per l'actual plaça hi havia una conducció d'aigua procedent del riu Molinar per a regar les hortes de l'actual Beniata i av. País Valencià.

A les acaballes del segle passat, els arquitectes José Vicente Jornet i Paco Picó rehabilitaren i restauraren ambdós edificis per a ser la seu del campus d'Alcoi de la Universitat Politècnica de València. Sobre la teulada original de la fàbrica Carbonell, s'hi instal·là una planta addicional amb altell i façana envidrada per albergar la biblioteca del campus.

17. PONT DE CERVANTES

Després de visitar la plaça de Ferrandis i Carbonell, eixirem del centre de la ciutat pel carrer Joan Cantó, girarem a l'esquerra per avinguda País Valencià i arribarem al pont de Cervantes. Oficialment, rep el nom de pont de Maria Cristina (en honor a Maria Crisitina de Borbó-Dues Sicílies), però popularment se'l coneix com a pont de Cervantes. Aquest pont, d'estil medievalista, va permetre travessar el riu Barxell, a les ribes del qual es conserven les restes de les antigues fàbriques que mantenen els fumerals. Les obres començaren l'any 1830 i acabaren huit anys més tard.

El pont és una obra de mamposteria, anterior a l'ús de les noves tècniques del ferro i el formigó. Està format per grans piles de pedra, mentre que la barana i els fanals són de fosa. Els arcs laterals són també de pedra i de forma ogival. Per contra, l'arc central, de major dimensió, és de mig punt. Gràcies a aquest pont, es connectaven dos barris, Santa Rosa i el Centre, permetent el creixement de la ciutat.

En aquesta parada, farem la lectura d'un poema dins el llibre *L'acròbata dels ponts* de Manel Rodríguez Castelló:

«i encara esbocinem el déu cronos
mentre anem trescant els vastos paisatges
que dilata la pupil·la imaginària
bevem en els veires sagrats el licor més exquisit
i alegrem-nos d'errar junts
intentant dos noms en el periple
amants de vent i llum
hereus de foc i dansa» (Rodríguez Castelló, 1989: p. 51)

Així, convertim aquest pont en un espai simbòlic i literari per a finalitzar la nostra ruta (finalitzem al refugi de Cervantes, però resulta més visual tractar aquest poema com si acabarem la ruta perquè eixim del centre de la ciutat i, en travessar el pont, deixem enrere totes les experiències viscudes).

18. REFUGI DE CERVANTES

Finalment, i com a última parada d'aquesta ruta per la zona urbana d'Alcoi, finalitzarem al Refugi antiaeri de Cervantes. Aquest va ser un dels més de 25 refugis que la població alcoiana va utilitzar per a protegir-se de les bombes dels atacs aeris dels bombarders italians Savoia-Marchetti SM.79 durant la Guerra Civil que atacaren tota la façana mediterrània per ajudar al sublevat franquista Francisco Franco. Alcoi va patir set bombardejos per aquesta aviació des del 20 de setembre de 1938 fins a l'11 de gener de 1939. Aquest refugi té més de 100 m de longitud en què s'han recreat dades i fotografies dels bombarders. Té una capacitat per a 1166 persones i una superfície de 292 m². L'exposició té una pantalla interactiva amb els objectius militars i un vídeo amb testimonis de persones que van viure les incursions en la ciutat i les seues conseqüències.

En aquesta última part farem la lectura de dos versos de la *Cançó dels anarquistes alcoians (1873-1939)* de Manel Rodríguez Castelló:

«De les sirenes que desvetlen l'espant de la ciutat
i els refugis que aguanten a les fosques
el pes de les bombes dels Savoies.
Del cafè fred de resistir al tall dotze hores.» (Rodríguez Castelló, 2022: p. 54)

També escoltarem l'última part de la cançó *Homenatge a Teresa* d'Ovidi Montllor i Mengual:

«Ens parlava de l'amor
Com la cosa més bonica
I preciosa
Sense pecats
Ens ensenyà a ballar
A cantar i a estimar
D'això ella era
La que més sabia
Amb una floreta al seu cap
I un mocador negre al coll
I faldes llargues
I un cigarret
Vas ser la riota dels grans

I la mestra més volguda
Dels infants
Ara de gran comprenc
Tot el que per tu sent
I et llence un homenatge
Als quatre vents
Com un record d'infantesa
Sempre et recordaré a tu
Teresa
Ballant el vals» (Montllor i Mengual, Ovidi, 1974: *A Alcoi*)

D'aquesta manera, tanquem la nostra ruta literària, amb una cançó que evoca el paper d'una dona, Teresa Mora⁴, del tot transgressor en un temps difícil de postguerra en què els tabús i la repressió dominaven la vida quotidiana. Aquesta cançó representa com en moments difícils, com poden ser els constants bombardejos sobre la població per part dels feixistes, Teresa representa un llum d'esperança i resiliència.

Així, aquesta ruta literària ens ha conduït per la història, la cultura i les vivències d'Alcoi, ressaltant els moments difícils i també les figures que han deixat una empremta en la memòria col·lectiva. Amb la música i les paraules com a guies, hem explorat els racons de la ciutat i les històries que la configuren, connectant amb el passat i comprenent millor el present.

2. SORTIDA A L'ALCÚDIA DE CRESPINS

(veg. Annex 2)

Tal com hem avançat, aquesta ruta es basa en la poesia d'Antoni Ferrer i Perales (1943-2022), nascut a aquest poble, on visqué la seua infantesa i part de la joventut. L'espai del poble com a rerefons i protagonista simultanis de la ruta es justifica amb la lectura de *La dansa de les hores* (2006), on trobem referències a l'Alcúdia, però també a Xàtiva, Montesa i a altres punts de la comarca de la Costera (recordem que per a la selecció dels poemes utilitzem la *Poesia completa* editada per Alfons el Magnànim, 2021). A partir dels records

⁴ Teresa Mora Ferrándiz (1899-1952), d'origen humil, va ser una dona molt coneguda i molt volguda a Alcoi. Malgrat tot, va morir indigent i sola. Les seues restes acabaren en l'ossari general del cementeri d'Alcoi, just al costat del Panteó d'Alcoians Il·lustres, on es troben les cendres d'Ovidi Montllor. Així, per qüestions del destí, Ovidi i Teresa acabaren junts.

d'infantesa, Ferrer dibuixa un paisatge viu a la seua memòria i, en certa forma, viu també als records i al dia a dia dels habitants actuals del poble, perquè malgrat la transformació inevitable que acompanya al pas dels anys, l'Alcúdia de Crespins continua sent un municipi petit, d'uns cinc mil habitants, i molts dels seus punts emblemàtics, com ara el paratge natural del Riu Nou, continuen presents.

Així, la següent ruta es planteja com un recorregut circular pel poble que troba el punt de partida i d'arribada en l'estació de tren i assoleix el seu equador en arribar al paratge del Riu Nou, on els estudiants descansen i tenen temps per a dinar. El recorregut té una durada, doncs, d'unes tres a quatre hores, i comença a meitat matí perquè en la primera part de la jornada tenen lloc els desplaçaments cap al poble dels participants de les altres localitats. Finalment, la ruta acaba a meitat vesprada i d'aquesta forma els instituts forans poden tornar a casa amb temps perquè es faça de nit.

Aquesta ruta compta amb sis parades seleccionades pel seu interès o relació amb la poesia de Ferrer, i al mateix temps són punts clau o emblemàtics del municipi de l'Alcúdia de Crespins. A continuació, caracteritzem aquestes localitzacions i detallem els textos emprats per a la seua visita.

1. Estació de Renfe l'Alcúdia de Crespins

Aquesta és la primera parada de la ruta a l'Alcúdia de Crespins. També és el punt de trobada entre els alumnes de tots tres instituts. L'estació de ferrocarril del poble va començar a funcionar el novembre de 1857, quan fou inaugurat el tram fins a l'Alcúdia de Crespins de la línia que havia d'unir Xàtiva amb Almansa. Ara, la línia C2 uneix València Nord amb Moixent. A *La dansa de les hores*, Ferrer parla d'aquest mitjà de transport en "Tres trens inexorables i un de llanda", un conjunt de quatre poemes breus en què el tren és l'element on el record es troba arrelat:

TREN DE XÀTIVA

«Poqueta nit. Per l'ombra, s'acosta el tren de Xàtiva.

Udola el fuig-que-et-xafe el llop de gola fosca.

S'amaguen entre els liles les serres de Montesa.

La mà de l'avi, sàvia, la meua m'arrecera.» (p. 244)

Xàtiva és la parada anterior a l'Alcúdia de Crespins si el tren porta direcció a Moixent. D'altra banda, des de l'estació de l'Alcúdia s'albiren les serres de Montesa, que és la parada consecutiva en la mateixa direcció.

TREN DE L'AIGUA

«Ferrada, pedra tosca, sabó, fregall, tovalla.

N'anem de tots els pobles, i ens cal ser primmirats.

Agost. Fira de Xàtiva. Les tres de la vesprada.

Del tren de l'aigua baixen aixelles forasteres.» (p. 244)

L'espai del poema anterior és un tren que arriba a Xàtiva una vesprada de la Fira d'Agost, un moment de l'any en què en aquest municipi les temperatures arriben a màximes considerables. Per aquest motiu, el tren que hi arriba, ple de persones suant, és el *tren de l'aigua*.

TREN POTSER D'ALCOI

Gustave Doré, *Suburbi de Londres, des del tren*, 1872

«Observa el viatger la perspectiva,

des del Pont de Sant Jordi:

a sota i de biaix, malalts del pit, obrers parats del tèxtil,

menestrals del paper i de la pena,

pul·lulen lentament i s'esllemenen,

ni al sol: a l'aire fètid, a la fumaguera

del tren que ací alenteix i gira, i frega

els patis miserables, les larves i les proles, i l'incendi.

Ebossa el viatger olors i pànics, la cridòria,

ja no saps si del cor o petroliera.

No té temps per a més. El tren avança.» (p. 244-245)

En aquest poema, el jo poètic realitza un exercici d'imaginació en aventurar l'origen del tren que observa. El referent és la ciutat d'Alcoi, perquè des del seu Pont de Sant Jordi és testimoni de la cara més fosca i miserable de la vida industrial del municipi. Aquesta

composició permet relacionar l'obra de Ferrer amb la de Manel Rodríguez Castelló, un dels protagonistes de la ruta literària per Alcoi, i amb el passat industrial de la ciutat.

TREN DE LLANDA

«Volia, per la fira, un tren groguet de llanda.
Costava quatre duros un destructor de fusta.
Camí almirall de casa, el pas-nivell ens para.
Els trens de nit anaven més lluny que no els navilis.» (p.245)

En aquest poema, el jo poètic recupera un record infantil (potser relacionat amb la Fira d'Agost de Xàtiva) sobre un tren de joguet. Es tanca així el conjunt “Tres trens inexorables i un de llanda”, que fa referència a tres vehicles i una joguina, però que l'autor agrupa en el seu imaginari.

2. Biblioteca Municipal Antoni Ferrer

La següent parada de la ruta és la Biblioteca Municipal de l'Alcúdia de Crespins, rebatejada “Biblioteca Municipal Antoni Ferrer” en homenatge al nostre autor després de la seua mort en octubre de 2022. La biblioteca va ser fundada l'any 1979, quan el poeta tenia trenta-sis anys. Visitem aquest edifici, situat a la Plaça de la Generalitat, per la relació òbvia amb el nom de l'autor, però també pel valor cultural que ostenta aquest tipus de construcció pública. A més, la biblioteca ha estat durant anys l'espai on l'Associació Eco-Cultural La Garrofera ha lliurat el Premi Antoni Ferrer de poesia, una convocatòria anual que promou la creació literària en valencià.

Considerem que el poema “Volantiners”, al capítol de “Poemes dispersos” de la *Poesia completa* de Ferrer, és una composició adient per a recitar en aquesta parada:

VOLANTINERS

«Festa en l'aire en la plaça.
Xiquets i cadiretes fent enrenou i rotgle
a l'entorn de la sempre
renovada sorpresa de les nits de l'estiu a la fresca.

I allí, Cosmín, el nan contorsionista i cantari,

vaiet sense senyor,
de riure lluminós i edat invicta.
I allí, ambulat i assídua,
la *troupe* de la família saltimbanqui:
les negres cabelleres en cua de cavall rebel i escita,
la mirada resolta i encara ciutadana dels atletes
i, dura com la gana del pa de cada dia,
la textura dels músculs sota la pell de marbre.

Ja no ha tornat Cosmín.
Ni aquells volantiners que festa en l'aire ens feien.
S'han desplomat les torres, com la manta runosa, grisa i vella
que en resta entre la pols, tirada i lassa.
S'han abatut les torres
que als ulls donaven ales i el cor agosaraven.
Les torres d'alegria i els cúmuls de potència
han caigut contra el terra del temps, on tot s'ensorra.

Ja no han tornat Cosmín
ni aquells volantiners que festa en l'aire ens feien.
Mes, en l'aire daurat de la memòria,
en perdura el llampec del vol angèlic.
I així, ni els humilia
el fang de la caiguda ni els esborra
cap ombra la paràbola perfecta.
Suspesos en el salt, suspesa l'hora,
salvats de la misèria d'haver nascut tan prompte,
han ingressat, sempre futurs, al somni:
al més blau de Picasso, al més íntim de Rilke
i al més meu de l'Alcúdia.» (p. 419-421)

10-II/2-VI-2019

D'una banda, aquesta composició fou el poema «convidat» amb motiu de l'acte i la publicació de «Quinze anys Premis Antoni Ferrer» (l'Alcúdia de Crespins, 2021), un recull dels poemes guardonats en aquesta convocatòria durant els darrers quinze anys. De l'altra, es tracta d'un poema-homenatge als saltimbanquis que actuaven a la plaça, per la qual cosa la localització de la parada és ben encertada. A més, es tracta d'una composició farcida d'imatges que ens permeten visualitzar en la nostra imaginació aquest tipus d'esdeveniment recurrent i sovint benvingut en els pobles anys enrere, així com posa en valor la diversitat cultural i funcional que representa Cosmín i la seua família.

3. *Ermita del Crist del Calvari*

La següent parada de la ruta és l'Ermita del Crist del Calvari. Es tracta d'una edificació situada al Carrer de l'Ermita, en una xicoteta elevació que domina el poble i a la qual s'accedeix a través del Via Crucis. El temple, que va ser construït el 1774, va ser utilitzat durant la Guerra de la Independència com a quarter per les tropes franceses i va ser saquejat, fet que va requerir la seua posterior reconstrucció. Així, l'ermita actual té els seus orígens a principis del segle XIX i està classificada com a Bé de Rellevància Local. Va ser ampliada l'any 1967 i, des d'aleshores, ha estat objecte d'altres intervencions que han contribuït a mantenir en bon estat el conjunt de l'ermita i el calvari.

Hem triat aquesta localització com a parada en la ruta perquè l'altitud permet l'observació de la totalitat del municipi de l'Alcúdia de Crespins, així com l'albirament dels termes i terres de Canals (al sud) o Montesa (al sud-oest), entre altres. A continuació, reproduïm els poemes que hem seleccionat per a recitar en aquest punt, el primer dels quals trobem a la segona part de *La dansa de les hores*, “Vint-i-quatre juejus de la Costera”⁵:

MUNTANYES DE MONTESA

«La vall s'estén i estova al sol de l'horabaixa.

Davalla de la posta boirim de marlí malva.

Ja no em pot durar massa aquesta hora benigna.

Vés tu per mi a les serres morades de Montesa.» (p. 252)

⁵ Un *jueju* és un tipus d'estrofa o composició d'origen xinès que consta de quatre versos; concretament, dos apariats, on la mesura de cada línia és de cinc o set síl·labes. Tot i que Ferrer conserva els dos apariats en aquest conreu del *jueju*, la mesura dels versos no és la tradicional.

Hem considerat adient aquesta composició breu pel retrat íntim i visual que fa de la serra de Montesa, admirable des de l'ermita. Després, els alumnes recitarien “Guerrer de Moixent”, del capítol “Poemes dispersos” de la *Poesia completa*:

GUERRER DE MOIXENT

Iluitaràs a Almansa i amb el gran Romeu.

ESTELLÉS, *Mural del País Valencià*

«Malsomiaves Almansa.

Des del teu son de segles i gleves i pluja i rovell,

[malsomiaves Almansa.

Com llancer polonés a cavall, indefens contra els tancs

[de la Wehrmacht,

investies armat amb falcata només i amb l'exigua

[rodella,

i amb la inútil crinera onejant sobre l'elm, sobre el

[bronze brunyit i balder

—tot el cor endavant, port amunt i a destall—, els

[mosquets i els canons del Borbó,

que et volien retut, socarrades les pedres de casa i els

[aljubs malmesos.

I encara t'atabalen els udols de la vall, campaniformes

[i acres,

sota el mal que el de Berwick va dur de Ponent.

Malsomies Almansa.

Desperta del malson: tornarà a vindre. Tornaran a

[vindre.

Cenyeix-te el cint i el seny. Refés la foneria.

[Multiplica't.

Mantín els ulls vigils, i alerta els Alforins i la Costera.

Tin esmolat el gladi, la muntura ensellada, i esvelta i

[enardida la figura.
Que serà sempre abril, serà abril, el teu mes més cruel:
el que fen les alcusses i cega les neveres i abrusa les
[bastides,
i el que mescla i confon, impietós com el fat i fal·laç
[com els himnes de pau,
els ocres de l'ocàs amb el bronze matat i amb la sang
[dels guerrers sobre els vasos ibèrics.» (p. 252)

L'Elia, estiu del 2016

Llibret de Falla Camí Nou, Alzira, 2018

En aquest poema trobem referències a la figura del Guerrero de Moixent, protagonista del poema, i a l'obra de Vicent Andrés Estellés, tant en l'epígraf inicial, com en l'interior del poema, on trobem la repetició de la paraula “malsomiaves”, que també hi apareix en present (“malsomies”), un tipus d'estructura que estableix un paral·lelisme amb el “Cant de Vicent” de l'autor de Burjassot: «Temies el moment. Confessa-t'ho: temies». A més, la línia argumental del poema també funciona com un avís per a no abaixar la guàrdia en la protecció del seu poble, tal com ocorre a “Assumiràs la veu d'un poble”.

Tot plegat es tracta d'un poema que dona molt de joc per a relacionar-lo amb diverses figures i fets essencials de la cultura i història valencianes (Vicent Andrés Estellés, el Guerrero de Moixent, la batalla d'Almansa) i és il·lustratiu del bagatge cultural d'Antoni Ferrer i la seua capacitat d'integrar obres i temàtiques canòniques en la seua poesia, experta i original.

4. Paratge natural del Riu Nou

El Riu Nou és en el nom pel qual es coneix al riu dels Sants, que naix molt a prop del municipi de l'Alcúdia de Crespins, passa per la localitat de Canals i desemboca al riu Canyoles. Fa dos segles, el reconegut botànic Antoni J. Cavanilles afirmava que el naixement més abundant del regne era el riu Nou. Aquest riu deriva el seu cabal del massís del Caroig i abasteix amb aigua mitjançant cinc canals d'irrigació l'agricultura de la zona. A més, proporcionava aigua als nombrosos safareigs tant públics com privats que existien, així com a diverses poblacions de la Costera per a ús domèstic.

Actualment, al paratge del Riu Nou trobem una zona recreativa amb un xiringuito, bancs, taules i torraders. A més, durant un tram del riu la ribera és ampla i hi permet el descans.

Considerem, doncs, que és un espai idoni per a fer una pausa en la ruta i aprofitar per a recitar alguns poemes, dinar i establir llaços entre els participants dels diferents instituts.

Un poema que no pot faltar en aquesta parada és el següent, que trobem a “Vint-i-quatre juejus de la Costera”:

PONT DEL RIU

Repenso el teu somriure,
i és per a mi una aigua límpida.

E. MONTALE

Postics al riu donaven als horts tancats misteri.
Jugaves a escurar-te vaixelles de pubilla.
D'aquesta riba, guixes, barata el teu somriure.
T'amagues. Del casino, surant, ve un os de sípia.

Un altre poema interessant per a aquesta parada és el següent, del mateix conjunt:

GUERRA CIVIL

La Plana és un fossar silent de nummulites.
Gravats en bronze i pedra, dos noms i una inclemència.
Avui, de sols i pluges, s'esborren claus i lletres.
El temps, clement, fa lloc a més noms i a més fòssils.

La Plana és una zona rústica i elevada de l'Alcúdia, adjacent o integrada dins del paratge del Riu Nou, on trobem fòssils de nummulites i altres espècies marines que existiren fa milions d'anys. La baixada del nivell de l'aigua i l'erosió han facilitat l'aparició dels fòssils en la superfície rocosa, un aspecte cridaner que tothom en el poble coneix. D'altra banda, el paratge del Riu Nou també va ser testimoni dècades enrere, durant la Guerra Civil, de l'afusellament de deu civils i militars a mans dels franquistes. És per això que aquest poema no només parla de fòssils marins, sinó de “noms” que pertanyen a altres restes.

5. IES Isabel-Clara Simó

Després de dinar, baixem cap al poble fins a l'IES Isabel-Clara Simó. Aquest centre manlleua el seu nom de la mestra, escriptora, periodista i política alcoiana nascuda el mateix any que

Antoni Ferrer. Premi d'Honor de les lletres catalanes, seues són les paraules «Jo he nascut i m'he format a Alcoi. Només les circumstàncies alienes a mi m'han fet allunyar-me'n. Soc com soc per ser alcoiana», una cita que sens dubte pot actuar com una picada d'ullet als estudiants d'Alcoi.

Per desgràcia, una greu malaltia es va emportar aquesta autora, i Antoni Ferrer, en l'acte *Pintura i poesia. Recordant Isabel-Clara Simó* celebrat a la Llotja de Sant Jordi d'Alcoi l'any 2021, va compartir aquest poema:

ISABEL-CLARA SIMÓ

Se t'apaguen, per l'ELA, les paraules
que l'Alcoi t'encenia, de menuda.
Les paraules, no els ulls. Tampoc la pensa,
que va buscant-te l'ànima dissolta,

dispersa entre les vides que et vivien.
No vulgues mai donar-la per perduda:
la Mort tot ho arreplega. Quan la veges,
demana-li que et torne, si més no,

les ànimes viscudes per la teua
—la de Júlia, secreta i petroliera,
la més tendra de Pol, o la de Dorothy,

salvatge i amb ulls braus, igual que els teus.
Sense elles no series tu mateixa:
flama entre la revolta i la derrota.

6. *Església de Sant Onofre*

Arribem a l'última parada de la ruta: l'església de Sant Onofre. Aquesta parada pot relacionar-se amb la formació teològica d'Antoni Ferrer, que sens dubte l'ajudà a construir el seu sentit sobre temes com ara el bé i el mal, però també sobre el pas del temps o el propòsit vital de les persones. Per acabar aquesta ruta, proposem la lectura d'uns poemes que

descriuen diferents moments del dia: l'alba, el matí, el vespre, la nit. Com totes les coses en la vida, es descriu un cicle amb un inici i un final, i és en aquest esdevenir que ens trobem i podem trobar el sentit de l'existència. A continuació, reproduïm els poemes:

REG A L'ALBA

Li arriba a la nit l'alba com als terrossos l'aigua.
Fred inquiet em pren els peus, al cap de taula.
Les últimes estrelles s'apaguen a ponent.
Hi havia focs al vespre. M'arriba el fred al cor.

VEREMA I VESPRE

La Serra Grossa allarga duracions de pàmpols.
Camins avall, trontollen plens de basquets els carros.
Remors llunyanes omplen de cel rosseti l'aire.
La tarda en tasta lenta un cabrerot perfecte.

TANDA DE NIT

La nit s'impacienta d'orgull i se sotsobre.
Faré senyals llanternes als escorrims de l'aigua.
Que l'avi té la tanda: remors, sallents, crits, ombres.
Millor si delegava lluernes missatgeres.

Després, tornem a l'estació de tren i ens despedim dels estudiants visitants.

3. SORTIDA A BENICARLÓ

(veg. Annex 3)

Amb la creació d'aquesta ruta literària es pretén fer homenatge a Manel Garcia Grau, un poeta que ha deixat una empremta cultural inestimable al seu lloc de naixement i creixement. A través d'aquest itinerari aspirem a preservar i compartir la seua obra, centrant-nos en dues de les seues obres: *Els signes immutables* (1991) i *Al fons de vies desertes* (2002). Aquests

llibres són testimonis d'una gran estima per la terra, amb descripcions que emanen de la proximitat amb els paisatges més familiars. És imprescindible destacar que *Al fons de vies desertes* dedica una secció a Benicarló, concretament la quarta i última, ja que es titula “Els focs poblats (Quadern de Bani-Gazlun)”. Aquest detall indica que els poemes que s'inclouen en aquesta part de l'obra podrien ser fruit de la influència que la localitat ha tingut en el poeta, immortalitzant les seues vivències i els seus paisatges.

Amb la participació en aquesta ruta, que pot durar una jornada escolar, els alumnes no només recorren els passos del poeta, sinó que també se submergiran en l'ànima del poble, explorant els racons que van inspirar els versos de Manel Garcia Grau i creant una experiència cultural i literària significativa.

1. ALCOI/L'ALCÚDIA DE CRESPINS→ ESTACIÓ ADIF/RENFE BENICARLÓ/PENÍSCOLA

La ruta literària de Benicarló començarà a l'Estació de tren Benicarló/Peníscola, situada a l'avinguda de Felipe Klein. Aquesta estació va ser inaugurada el 13 de maig de 1865 amb la posada en servei del tram de ferrocarril que unia Tarragona i València, que passava per Benicarló.

L'alumnat dels instituts IES Isabel Clara-Simó de l'Alcúdia de Crespins i l'IES Andreu Sempere es reuniran en aquest punt per començar la ruta. Així doncs, els alumnes de l'IES Joan Coromines hauran de desplaçar-se fins a l'estació, siga amb transport públic o caminant. En aquesta primera parada, quan tots els alumnes hagen arribat i s'haja produït una petita presentació, es llegirà un poema del llibre *Al fons de vies desertes*, de Manel Garcia Grau, que porta per títol “L'andana encesa”:

«No és l'esguard entre els faigs o les argelagues,
ni el caliu de les torxes al bell mig dels cims del goig,
ni tampoc l'entranya mateix del noms esventrant la nit:
sóc jo qui es crema, sapigueu-lo.

Observo des de l'andana de la remembrança
el sortilegi i el viarany i la meua condició
de fang candent i refractari
(o de bandoler o de captaire o de bufó),

la meua ombra callada i intranquil·la sobre l'ampit
a l'espera del soroll de l'últim tren
de la nit i del viure.

El poema

em fa un senyal, intima celebració entre les pedres i els
setges,
dóna forma a l'espasme i a la foscúria;
incita la boira a fer-se far, el carboncle a fer-se diamant,
el dubte a fer-se carn i habitar entre nosaltres,
deixa passar els vagons de l'enlloc i de l'escarni
i ens acomiada entre els bocins espargits i silenciosos
al bell mig de l'escenari.

No és el vers el que m'anomena,
ni tampoc les genives les que diuen les síl·labes del món:
sóc tot jo el qui parla

(i espera i es crema i es pregunta, sapigueu-lo)
enmig de l'andana on la literatura i la vida
esperen l'instant tenaç, el traç just, la mixtura excelsa
amb que perdurar el cicle concèntric de la llum i del viure
i habitar la mort que, indefugible i impertèrrita,
ens espera i ens guia en aquesta pira rabiosament humana.»

2. PARRÒQUIA SANTA MARIA DEL MAR

La propera parada en el nostre itinerari literari ens condueix a la parròquia de Santa Maria del Mar. Malgrat que aquest lloc és intrínsecament religiós, aprofitem la seua ubicació estratègica per iniciar la immersió en el centre del poble, ja que es troba en el nostre camí. Aquesta parada esdevindrà el punt de partida per descobrir els racons més amagats i la riquesa arquitectònica de Benicarló.

Aprofitarem aquesta parada per a començar a estudiar la història local que ens envolta, rica en vivències i patrimoni. Per aquest motiu, començarem a submergir-nos en el món poètic de Manel Garcia Grau, mitjançant la lectura dels versos del poema “XVIII” inserits en l’obra *Els signes immutables*:

«Miratges del capvespre,
latituds, exilis on mai sé si aquest estigma és meu,
estances on accepto el nom de l'amor i el no-res,
sé que vosaltres habiteu les crostes dels meus ulls,
que respireu la meua renúncia,
que cerqueu entre la remor del món
la seua crua i incorporària desesperança.

Ho torno a dir:

res sé d'aquesta tarda
en què se'm desfulla la vida pels equinoccis
de l'home.

Aquesta ciutat em desconeix l'esguard
i las paraula.

Però, malgrat tot,
és entre el seu desdesig on jo em pertanyo, ocult
signe com sóc d'una terra oberta al foc i a la urgència.

Mireu:
aquestes voravies són massa cegues per poder nafrar-me
les poques paraules que encara em resten
per a sobreviure.

Per això,
encara escolto el just estimbar dels mots
entre les alberedes íntimes on respira l'enlloc
i el viure.

Miratges de les hores,
habitacles inesborrables on s'esberlen les preguntes,
àmbits on respiro, amb delerosa i rabiosa persistència,
la sofrença oculta entre l'amarat desencís del cos:
aquesta amarga compareixença de totes,
totes

les respostes.» (p. 33)

3. *MERCAT CENTRAL*

El Mercat Central de Benicarló, conegut popularment com “la plaça”, es troba al cor del nucli antic del poble, delimitat pels carrers de Pius XII i la Plaça del Mercat. La construcció d’aquest edifici es va iniciar l’any 1959 i va veure la seua conclusió l’any 1961. El Mercat ha estat, des de l’any 1965, més que un lloc merament comercial, s’ha convertit un punt de trobada entre els veïns del municipi on compartir històries, notícies i vivències quotidianes. Per aquest motiu, el Mercat ha estat un testimoni vital de la vida social i econòmica de Benicarló al llarg dels anys.

Més enllà de la seua funció com a mercat, cal afegir que es va convertir en un model de mercat i organització per a la gran majoria dels mercats municipals del País Valencià. La seua arquitectura continua sent un element distintiu de la ciutat, que atrau tant als residents com als visitants. Per aquest motiu, és imprescindible que es convertisca en un punt de la ruta literària, on l’alumnat dels tres instituts llegiran el poema “XII” d’*Els signes immutables*. A continuació, mostrem un fragment del poema:

«Esbós del dubte.

Jo sé qui sou vosaltres,
sé que aquests anys no són sinó un tàlem d'aurores
i designis: aquell carrer, aquelles alberedes
vora el callat signe del viure,
aquelles estances d'on mai podré anar-me'n.

Voldria

que ara cada espill fos com una bardissa íntima,
com un jou delerós de paüres i records.
Jo tornaré sempre. Recordeu-lo:
jo vindré sempre amb una veu assedegada,
amb una espasa d'albes i esperances,
amb un pit encés per l'horitzó cremat de la ciutat,
amb aquestos passos que ara, des d'ací, invoco i perduro.

Ara

sols una cosa és certa: ens sabem vius.
I això ens basta per habitar paraules i vestigis,
per continuar dempeus al bell mig de l'àmbit
on ens pertoca cada dia ser humans i sobreviure.

Vindré. Sapigueu-ho.» (p. 25)

A continuació, després de llegir aquest captivador poema, convidarem els alumnes a fer una reflexió sobre el seu significat i a establir lligams amb la ciutat natal del poeta en la mesura del possible. Aquesta activitat no només busca desvetllar els múltiples significats que podria amagar el text, sinó també connectar-se amb l'essència i l'esperit de la localitat. A banda d'aquest exercici de reflexió, volem fomentar la creativitat i l'expressió personal dels estudiants mitjançant un joc participatiu. En aquest joc, cada alumne tindrà l'oportunitat de compartir amb una breu frase o un parell de paraules allò que li inspire el poema.

4. AUDITORI PEDRO MERCADER

Després de gaudir de l'activitat duta a terme al Mercat Central, els alumnes seguiran la ruta a través dels carrers d'Hernán Cortés i València, un breu recorregut de tan sols sis minuts, per arribar al següent punt de la ruta: l'Auditori Pedro Mercader. Aquest auditori, batejat l'any 2013 en honor al benicarlando Pedro Mercader, que destaca com a fundador de la Coral Polifònica Benicarlanda i és qualificat d'impulsor de la música en aquest municipi i contribució a la vida cultural d'aquest.

L'auditori, amb la seua arquitectura i disseny contemporanis, serveix com a espai versàtil per a una gran quantitat d'esdeveniments culturals, incloent-hi concerts de diversos gèneres musicals, recitals, representacions teatrals i altres activitats relacionades amb les arts escèniques que abracen la participació dels veïns de totes les edats.

En aquesta part del recorregut, els estudiants tindran l'oportunitat d'explorar les instal·lacions de l'auditori Pedro Mercader. Tanmateix, la parada no només implica una visita física a l'auditori, sinó també una immersió en la poesia, mitjançant la lectura del poema "Road Blues" del llibre *Al fons de vies desertes*:

«L'autopista és una llança clavada enmig d'un mapa de
crisàlides.

Enmig del viatge escoltem *Born in the USA* del Bruce.

I, de sobte, sé que no voldria ser-hi en cap altre lloc,
que no voldria ser-hi en la guixera de cap altra pell,

ni en les finestres d'uns altres ulls, ni en el teixit d'una
altra gola.

Trescant l'autopista a les tres de la matinada
voldria, si més no, deturar l'instant i fer-lo coure o mercuri,
endinsar-me en els crits d'unes altres paraules
i ser com el vent abans de les nevades
de l'hivern. Sols tinc aquesta manera
de sentir-me viu: creuar les pàtries del vers, saber que visc
i sentir per la pell i per la carn el frec i la quimera
de respirar el món,
l'aire que, fugaç i intangible,
circula entre els porus i m'atorga el desig
de caminar i ser i perviure i saber-me enmig de la
penombra.

Enmig del viatge

- i del trajecte i del cercle i de la tramoia-
voldria no sentir el terror i l'espasme d'uns escenaris
bastits i guarnits amb les despulles i els renills
de tantes i tantes flames enaltides enmig dels amples i
cendrosos
camps de batalla.

Voldria, també,
esdevindre - banal recargolament dels mots, si voleu-
el fugitiu dels sorolls i les ombres travessant les falgueres
de la gola,
el còmplice d'algunes certes creuant el Sènia,
el cel:ador de l'única pàtria que és l'abecedari dels segles,
l'hoste i el mariner d'aquesta ruta que em porta,
des d'algun lloc recòndit de mi mateix,
a tots aquells mots i a totes aquelles creences
on vaig copsar

-i açò no és cap beneïtesa, us ho puc ben bé
prometre-

d'entendre la vida entre els espasmes i les tendreses
d'un vers ardit i d'una llengua occida que mai no soterraran
l'alè de cap quimera ni de cap falsa frontera.» (p. 83)

Aquesta experiència preveu una activitat participativa i significativa en la qual es demanarà la col·laboració de tres estudiants voluntaris per recitar aquest poema a l'escenari de l'auditori. La iniciativa proposada no només fomentarà l'expressió oral dels alumnes, sinó que també els permetrà experimentar la sensació única de recitar poesia en un espai dedicat a aquest tipus de representacions artístiques. Després, se'ls oferirà l'oportunitat de reflexionar sobre les seues pròpies interpretacions i tècniques d'expressió, la qual cosa es complementarà amb una sessió de comentaris constructius on els companys podran comentar les seues impressions. Amb tot, es treballarà l'art de la recitació poètica i s'impulsarà la col·laboració, la coavaluació i el creixement personal. Després d'aquesta experiència, els alumnes s'emportaran una vivència cultural i un record de la seua pròpia participació en l'expressió artística.

5. PORT/LLOTJA

La següent parada en el recorregut porta els estudiants cap a la Llotja de Peix o el Port pesquer, un lloc al qual arribaran caminant durant set minuts pels alegres carrers de València i César Cataldo fins a l'avinguda del Marquès de Benicarló. Aquesta parada és particularment emblemàtica per a la localitat, ja que Benicarló, amb la seua ubicació costanera, està molt lligada a la mar. El port és espai on els veïns s'acosten per passejar mentre admiren el paisatge pesquer. Aquest escenari esdevé part fonamental de l'imaginari poètic de l'autor Manel Garcia Grau, en tant que la temàtica marítima, amb els navilis que s'endinsen en les ones, és una imatge recurrent en la seua poesia. La connexió entre aquesta imatge i la poesia de l'autor suggereix que aquest paisatge mariner pot haver estat una font d'inspiració per a alguns dels seus poemes.

Aquest escenari es converteix en una inspiració potent per a fer una deriva poètica, que serà l'activitat proposada en aquesta parada als estudiants. Així doncs, es donarà un temps limitat perquè els alumnes passegen per l'espai, connectant-se amb l'entorn portuari i deixant volar la seua imaginació per tal de crear un breu poema que capture les sensacions que emanen d'aquest paisatge. A continuació, per contextualitzar aquesta experiència, es llegirà el poema "IV" de l'obra *Els signes immutables* amb la intenció de crear una comparativa entre els vincles i similituds entre les mateixes creacions dels estudiants i la poesia de l'escriptor local.

«Vet ací com se m'esbotza el temps entre les genives,

com es cisella cada mot entre la pell
del silenci i el combat,

aquesta mar
que sotja la malfiança i esberla
els ulls lluminosos de Sagitari.

No tinc escuts
ni crepuscles d'espígol per navegar el sinuós paratge
per on cada matí em sé l'alé i la desfeta.

Recordeu-ho: allò viscut ja no tornarà
i a nosaltres encara ens manca el present per viure,
encara desdibuixem a l'horitzó un paisatge íntim
on el mar és desig i dubtança,

retorn i miratge,
signe immutable on l'home secretament s'habita.

Vet ací com us parlo, com us pronuncio
aquesta relació secreta amb l'última paraula
de l'absència i la inversemblança.

I tot és ara
gest d'illes retrobades, visatges llunyans,
batalles invictes,
presència inexorable de l'home
entre el clarobscur dels dies
i la seua sigil·losa remembrança.

Vet ací com em sé i us parlo:
escriuré en la pell navegada

el nom de tots els naufragis.» (p. 14)

6. PASSEIG MARÍTIM

Després de gaudir de l'estança al port, els estudiants emprendran una agradable ruta pel passeig marítim, una zona que emergeix com a pont entre la urbanitat i la natura. A una banda d'aquest camí es troba un paisatge verd amb llocs per seure i descansar, a l'altra banda es troba la platja Benicarló, que amb la sorra i el color blau de l'aigua conformen un viu paisatge. En funció del temps disponible, els alumnes podrien decidir prolongar la seua ruta i caminar per la platja del Morrongo, que condueix fins al Jardí de la Mar, un espai que sembla un mosaic de colors verds i els colors intensos de les flors.

En aquest moment de contemplació de la natura, es planteja una activitat: cada alumne recitarà un vers del poema "XXXI" d'*Els signes immutables* de Manel Garcia Grau. Aquesta elecció ha estat plantejada amb la finalitat que els versos d'aquest poema, que presenten una temàtica de reflexió de l'existència través de naus i barques. La simbiosi entre poesia i entorn natural pot potenciar una experiència més significativa, que els connecte al paisatge de la localitat i l'autor. A continuació afegim un fragment del poema:

«Navilis

de dubtes i frisances m'escolten les tendres paraules
en la tarda amarga, vaixells
ineluctables de l'auguri i la coneixença, actes,
signes escrutats vora la riba incandescent del cos
i el somni, de l'oblit i la vivència, gestos
que la vida sotja i estripa, conhorta i esbrossa,
al bell mig d'aquesta pell reduïda a cendres
per una alba massa exhausta i estimada
entre tantes renúncies i promeses.

Naus

de la foscúria i la gaubança, barques
dels plenilunis que l'encenall dels dies esborra,
assenyaleu-me els ports,
el gest íntim de la història

on retre i dallar tots els màstils i malfiances,
recordeu-me les sendes deshabitades
on viuen els desolats designis del meu mon
i els meus queviures,
 on habiten els vestigis
del somni, on respiren el desig del món
i la meua despullada i humana compareixença.
No em calleu els llavis amb tant de silenci negat a la nit deserta,
ni abandoneu les llars i les platges
on cada dia el meu cos sanglota la cendra
i la inversemblança.

 Recordeu-ho: si un dia t'obres a la mar
hi trobaràs en la fondària dels ulls un regust amarg
a vida desolada, a mots inventant el neguit
o la complanta, a la sal cremant les àmfores
on l'home guarda visatges i signes de si mateix
entre la nuesa del temps que el propi temps arrabassa.» (p. 49)

7. BIBLIOTECA MANEL GARCIA GRAU

L'any 2022 va marcar la inauguració de la biblioteca municipal batejada com Biblioteca Manel Garcia Grau, un esdeveniment que celebra l'espai dedicat al coneixement alhora que brinda homenatge a un dels autors més destacats de la localitat. Aquesta nova biblioteca es mostra com una dedicatòria a la contribució cultural i literària d'un escriptor que es va inspirar en la seua ciutat natal i va deixar empremta en el patrimoni cultural d'aquesta.

La nostra ruta literària, com no podria ser d'una altra manera, seguirà fins a aquesta biblioteca on tindrà lloc una visita, prèviament coordinada, per explorar les instal·lacions amb tot detall. Durant l'estança, els estudiants seran reptats a buscar i explorar les obres de l'autor, amb l'afegitó que hauran de gravar un breu vídeo mentre llegeixen algun dels seus poemes.

L'activitat proposada incentivarà l'expressió oral dels alumnes i la comprensió de la poesia, així com la connexió amb l'obra de l'autor.

Aquesta trobada esdevindrà un moment de reflexió i un moment per a reflexionar sobre l'aportació cultural de l'autor que han estudiat. A més, els permetrà comprendre que la literatura és un element viu que podem trobar en una gran quantitat d'espais i se'ls oferirà un temps per a la reflexió i intercanvi d'opinions entre ells. Hem vist convenient incloure la lectura del poema "Petita lletra de batalla" de l'obra *Al fons de vies desertes* en aquesta parada, ja que presenta una temàtica distinta que presenta un vincle familiar, concretament dedicat a les seues filles, Mar i Aina.

«Fragor de combat, trescar pel viure
amb l'assot dels crits al pols i l'ànima insurrecta:
endreçant les filles, l'ofici i l'escriptura
deso bocins d'espelmes entre les dreteres, proclamant-se.
Amb el sol i gregal a la cara
i uns límits d'equinoccis i quimeres
retinc la lleu mixtura que els mots m'atorguen
entre el fresseig inacabable pels camps de batalla:
volves i estris com llances i dards, perpetuant-se.

“- Pare, com s'escriu aquesta paraula?

-Sabies què?: mira, ja sé llegir aquestes lletres...”

Una força profunda, vastíssima i invencible, s'allibera
entre la tendresa extrema i inviolable dels Déus.

I la terra es fa carn i mot i habita entre nosaltres.» (p. 86)

8. *AJUNTAMENT I CAMPANAR*

L'itinerari literari guia la ruta fins a l'Ajuntament i el campanar del municipi, una parada assenyalada que destaca per la seua importància històrica i arquitectònica. Ubicat al carrer de Ferreres Bretó, l'Ajuntament esdevé un dels edificis més emblemàtics del poble, enriquit

encara més pel monument dedicat als llauradors que es situa just davant. A poca distància es troba la Plaça de Sant Bertomeu, amb la seua església i el campanar. Aquest indret, ric en significat cultural, està adornat amb un altre monument que rendeix homenatge als llauradors, remarcant la forta connexió del poble amb les seues arrels agrícoles. L'església d'estil barroc, acabada de construir l'any 1743, ocupa una posició central en la població i ha estat nombrada com a Bé de Rellevància Local amb la categoria de Monument d'Interés Local.

Aquesta etapa de la ruta permet que els participants admiren els edificis històrics des d'una perspectiva distinta, com a una font d'inspiració literària. És per aquest motiu que els alumnes tindran l'oportunitat d'analitzar, per grups, un poema de l'autor que han estat treballant, de manera que puguen reflexionar sobre la relació entre els elements arquitectònics i la poesia i exploren la riquesa simbòlica que envolta aquests monuments. Amb tot, es pren d'exemple el poema "De poetica nuova" de l'obra *Al fons de vies desertes*:

«Pronuncio el conjur,
el nom insondable i herètic del viure i les seues vies,
i espero la fiblada.

Com l'art de trobar escorpins entre el rocam
o dolls d'aigua de desglaç entre l'eixuta terra
així és aquest ofici. Mentre el basteixes,
t'allibera; quan l'abandones, t'empresona;
quan el sotmets, se t'esmuny;
quan el temptes, t'agullona. Quan el mates,
et crema les entranyes una gangrena felosa i desconeguda.
Quan l'esperes, la impaciència et nega
el cor mateix de les ombres.
Quan el respires, però, s'alça entre l'esguard
una volva de diamants i de cendres,
un baluard de mons i nafres,
un escurçó de tendre i dolorós verí,
una torre de guaita des d'on pots vigilar l'horitzó

per on els vaixells dels mots duen a port
Ilur càrrega d'heretgia i d'espígol.

Pronuncio el conjur

i espero, com soldat d'avantguarda enmig de la tempesta,
la fibula que, de sobte, em feresca i m'allibere
entre els focs poblats de frondes i ombres i d'estigmes.» (p. 87)

9. VISITA AL MUSEU MucBe

La darrera parada de la nostra ruta, abans de retornar a l'estació de Renfe, consta d'una visita al Museu MucBe. Aquest lloc, antigament un convent franciscà que data de l'any 1578, va ser rehabilitat per esdevenir actualment el MucBe-Centre Cultural Convent de Sant Francesc, inaugurat l'any 2005.

En el MucBe, els estudiants tindran l'oportunitat de fer una immersió en l'exposició permanent de les restes arqueològiques del Poblament Ibèric Puig de la Nau. Aquesta experiència proporcionarà una visió detallada del passat antic de Benicarló, marcant els capítols rellevants de la seua història ibèrica. A més, les exposicions temporals poden obrir portes a altres manifestacions artístiques, ampliant la perspectiva de l'alumnat sobre l'art.

En aquest ric entorn cultural, els estudiants també gaudiran de la lectura del poema "Nòmades" de Manel Garcia Grau. Aquesta selecció està realitzada amb cura, ja que reflexiona sobre camins de la vida. Així doncs, el museu es converteix en un espai que brinda l'oportunitat de descobrir més història de Benicarló i explorar altres dimensions de l'art. Fet i fet, amb aquesta experiència, els alumnes tanquen la ruta amb una immersió completa en la història i la poesia del poble.

«La vida té molts vials

i tots el desig o el soroll o el desert o la perseverança els
embosquen.

No diguem mai més "les paraules no tenen sentit":

l'encís i la dissort són les dreces
des d'on la mort o la llum creen el pont,
invisible i fulgent, esventrat i sublim,
entre les síl·labes.

Les vides tenen molts camins:

la fortalesa o l'ombra els fan indòcils i amatents
com penyals esquerps o llances de goig,
la rauxa i la temperança els basteix
sotjant l'umbracle de l'ànima d'aquest inici de segle
que l'urc

-o el desencís o la impaciència o l'espasme-
ens ha donat per comprendre'ns
al bell mig de la devastació i la mesquinesa.

La vida té, al fons de la carn del món, moltes vies.
I totes el desert o l'encís o l'ombra o la fortuna les
embosquen.» (p. 89)

III. SEQÜÈNCIA D'ACTIVITATS

1. ACTIVITATS DE PREPARACIÓ

- a. Veure un vídeo/documental de cada localitat (Alcoi, l'Alcúdia de Crespins i Benicarló) i situar-los geogràficament en el mapa del País Valencià
- b. Qüestionari inicial per tal d'identificar els coneixements previs de l'alumnat (Kahoot o similar)
- c. Lectura compartida i comentari dels textos literaris

2. ACTIVITATS DE REALITZACIÓ

- a. Lectura dramatitzada de poemes de l'autor corresponent
- b. Lectura de codis QR amb informació essencial sobre els punts de la ruta literària o l'autor
- c. Utilitzar el mapa de Google Maps
- d. Reflexió compartida sobre cada poema

3. ACTIVITATS D'AVAUACIÓ

Després de la realització de totes les rutes a cada localització, els alumnes de cada IES hauran de dur a terme una sèrie d'activitats de reflexió i debat. Per a aquestes activitats, s'utilitzarà el text *Saial de balances* de les pàgines 125-127 del llibre *Farem un pensament (Metamorfismes i Saials)* de Manel Rodríguez Castelló que posem a continuació:

«Ovidi Montllor va gravar la «Cançó de les balances», de Josep Maria Carandell, en 1968. Oportuníssima en el seu temps i més en aquell any de revoltes i esperances, no sembla que la composició, que és un exemple d'ambient i tema medieval amb final obert, haja perdut ni un gram de vigència cinquanta anys més tard.

. . .

El distanciament històric que Carandell hi proposava assegurava en realitat la universalitat temporal i geogràfica del conte. La naturalesa d'un poder autoritari exercit en forma de monarquia (que sovint no necessita ni ceptre ni corona), el materialisme avar i barroer que considera l'home simple mercaderia, la repressió de la llibertat d'expressió, la persecució de la dissidència i l'exercici de la violència no tenen edat ni fronteres.

. . .

L'Espanya de 2018, com la de 1968, té qui li canta les veritats i planta cara als abusos i obsessions malaltisses d'un poder cada dia més deslegítimat. Les bastonades amb què es respon a la voluntat de llibertat i les torres on es tanca, a pa i aigua moderns, ciutadans demòcrates, justos i pacífics, són similars a les de fa cinquanta anys.

. . .

“Quan vindrà el dia en què a l'home / no se'l pese amb les balances?”.

Les balances també serveixen per comparar situacions i casos, per mesurar què pesa més per a la justícia, si un quilo de plom o un quilo de palla, cap a quin costat es decanta la balança i si la figura al·legòrica encarregada de fer complir les lleis té els ulls ben tapats o fa trampa.

. . .

En una decisió que ha tornat a indignar gran part de l'opinió pública i que portarà cua, l'Audiència de Navarra ha deixat en llibertat sota fiança de 6.000 euros els cinc convicts de la Manada.

. . .

Les trampes codificades del llenguatge (abús sexual, violació; sedició, violència, rebel·lió...) intenten amagar la distinta vara de mesurar segons decisions prèvies de caràcter polític.

. . .

En la tradició carpetovetònica hi ha una certa condescendència amb el masclisme violent que es va manifestar amb la Manada, mentre que l'exercici pacífic i democràtic de la llibertat sempre es troba sota sospita. La pseudodemocràcia espanyola segueix venerant la força bruta gràcies a la qual les coses s'arreglen (s'agreugen) a bastonades.

. . .

Què van haver de pagar els presos polítics independentistes en un primer moment per esquivar la presó? Com és que hi continuen en qualitat de provisionals? La vara de manar és impertorbable, la vara de mesurar s'escurça o allarga segons els casos i sense que a jutges i responsables polítics els caiga la cara de vergonya.

. . .

Què hi ha pesat més en l'alliberament de les bèsties de la Manada, la iconografia de bous i mocadors i músculs que exhibeixen o la condició de militar i guàrdia civil de dos d'elles?

. . .

Cinc perillous poca-soltes que abusen, vexen i violen en grup dels qui ho han decidit no hi grup perill de reincidència ni fugida. Ignoren que la cabra avesada a saltar, salta i saltarà?

. . .

A l'altre plat de la balança hi ha també els joves d'Altsasu, protagonistes d'una picabaralla de bar d'hores fosques d'alcohol que es va saldar amb lesions menors i una camisa impol·luta en el cos d'un guàrdia civil que passava per allà amb ganes de provocació i gresca.

. . .

La Benemèrita no, la Intocable.

. . .

Com tothom sap, Florentino Pérez, amo i senyor de la llotja del Bernabéu i altres bagatel·les, no té cap responsabilitat en la presa de pèl col·lectiva del Castor. Un altre escàndol al sac!

. . .

La balança espanyola no està en el fi, potser no ho ha estat mai. Són els seus desequilibris, aquests vicis d'origen, les principals causes de la reiterada i anunciada solsidea, del seu fracàs històric.

. . .

«Però el poble encara sap / la cançó de les balances, / i quan s'ajunten els homes, / rient i plorant la canten».

. . .

On ets, justícia, on ets, democràcia, on ets, llibertat?

[22 juny 2018]» (Rodríguez Castelló, 2021: p. 125-127)

En aquesta etapa, l'objectiu principal és fomentar la reflexió dels estudiants sobre el passat, amb un enfocament específic en la revolució del petroli d'Alcoi, i establir connexions significatives amb qüestions actuals com les injustícies socials i el dret a la revolució. A través d'aquesta anàlisi, s'integraran els conceptes filosòfics de la llibertat, destacant com aquests van ser un impuls essencial en la recerca de drets col·lectius i individuals durant aquest període històric crucial.

Els estudiants hauran d'analitzar aquest text mitjançant una lectura crítica del text. Aquesta anàlisi anirà més enllà de la superfície, buscant comprensió en les dinàmiques socials, econòmiques i polítiques que han alimentat aquestes injustícies. Amb això, els estudiants no només identificaran les problemàtiques abordades per l'autor, sinó que també vincularan aquestes qüestions amb els principis fonamentals de la llibertat.

Posteriorment, compartiran les seues observacions i participaran en una discussió conjunta sobre les formes en què les injustícies socials es representen en l'obra. Aquesta activitat fomentarà la comprensió compartida i oferirà perspectives sobre les formes en què les injustícies socials es representen en el text. Les aportacions individuals es converteixen en peces clau per teixir una comprensió més àmplia de les qüestions socials abordades. A més, es fomentarà el debat sobre la lluita contra les injustícies com un exercici inherent per a la recerca dels drets col·lectius i individuals.

4. PRODUCTE FINAL: VIDEOLIT - UN VÍDEO LITERARI

Després de realitzar les rutes literàries i explorar les riqueses culturals i històriques de les localitats visitades, els estudiants dels instituts d'Alcoi, l'Alcúdia de Crespins i Benicarló participaran en la creació de quatre VideoLits, un per cada ruta i un final de tipus general. Aquest projecte final tindrà com a objectiu reflectir les seues experiències a través d'un vídeo que combine documents audiovisuals recollits durant les rutes amb la lectura dramatitzada dels poemes seleccionats.

La selecció de material per al VideoLit inclourà imatges capturades durant les rutes, vídeos d'entrevistes amb autors o residents locals i altres elements audiovisuals recollits. Aquest material servirà com a fonament del projecte, una cronologia visual que segueix la narrativa de les rutes literàries i destaca els moments més significatius.

Un aspecte clau dels VideoLits serà la lectura dramatitzada dels poemes i cançons seleccionades. Aquesta implicarà una comprensió profunda de la poesia i també posarà de manifest l'expressivitat i les emocions inherents als versos. Mitjançant la interpretació dramatitzada, els estudiants compartiran la bellesa dels poemes amb el públic i transmetran les seues interpretacions i connexions personals amb la literatura.

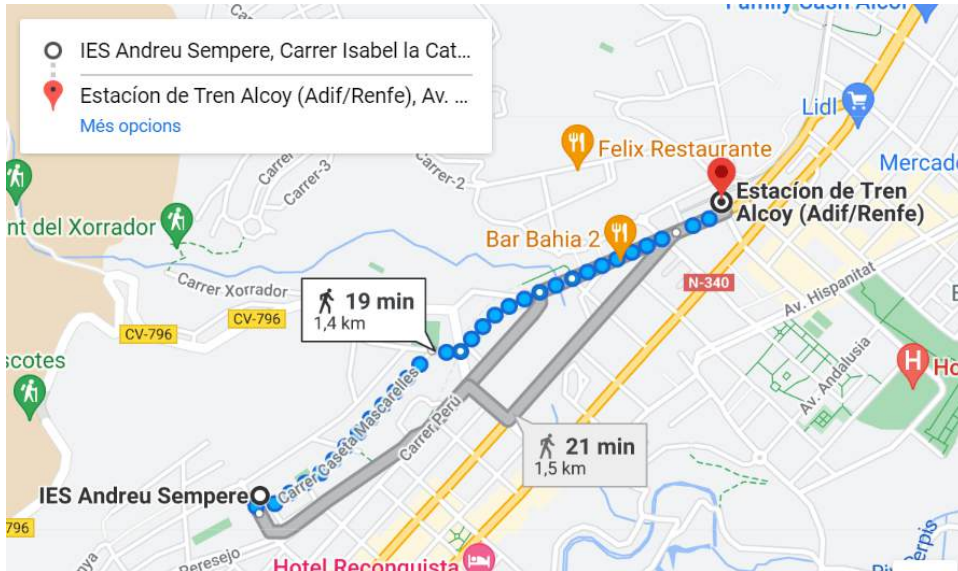
Durant el procés d'edició i producció dels VideoLits, els estudiants tindran l'oportunitat d'explorar habilitats tècniques, com ara l'ús d'eines d'edició de vídeo i la incorporació d'elements visuals i sons per a enriquir la presentació. Aquest aspecte del projecte fomentarà un aprenentatge pràctic i col·laboratiu, ja que els estudiants treballaran junts per donar forma a una obra final cohesionada i impactant.

La presentació dels VideoLits esdevindrà un esdeveniment especial, reunint als estudiants dels tres instituts en una localització (un espai acordat pels tres IES que done cabuda a tots els estudiants i professors que hagen participat en el projecte col·laboratiu) per a compartir les seues creacions i celebrar les descobertes conjuntes. A més, la difusió en línia dels VideoLits ampliarà la seua audiència, permetent que les veus dels estudiants ressonen més enllà de les fronteres institucionals i arriben a famílies, amics i altres comunitats interessades.

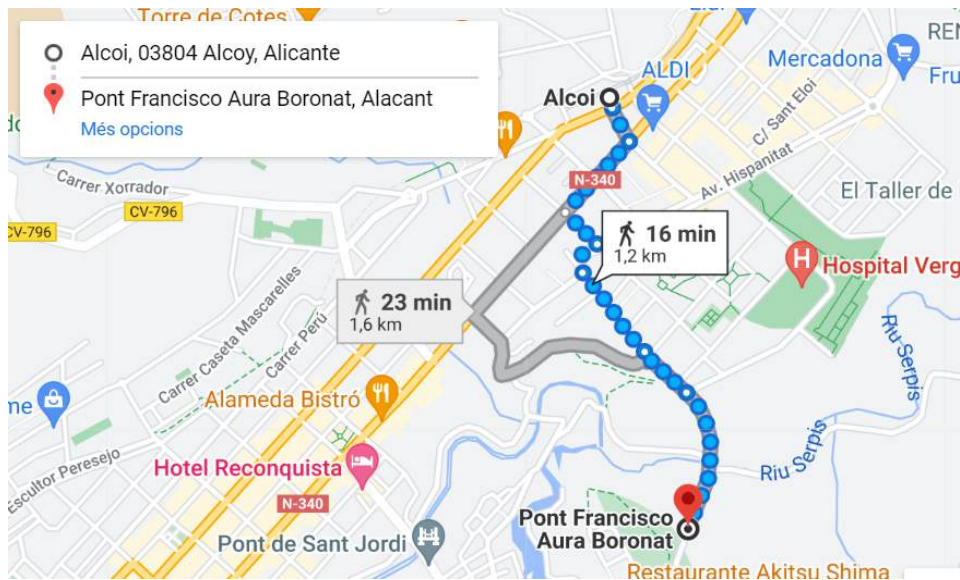
A través d'aquesta iniciativa, els VideoLits no només seran un testimoni visual de les rutes literàries, sinó que també es convertiran en una obra que destil·la la passió i la comprensió compartida de la literatura, enriquint la comunitat estudiantil i la cultura literària del País Valencià.

IV. ANNEXOS

1. Mapa d'Alcoi

Mapa 1: IES Andreu Sempere → Estació Adif/Renfe Alcoi

Mapa 2: Estació Adif/Renfe Alcoi → Pont Francisco Aura Boronat

2. Fotos ruta d'Alcoi

- Estació ADIF/RENFE Alcoi

- Pont de Francisco Aura Boronat

- C/ Sant Joan de Ribera, 15

- Passeig Ovidi Montllor i estàtua d'Antoni Miró a Ovidi Montllor

- Hospital Suecnoruec - Escola industrial Universitat Politècnica de València

- C/ Tossals i Molins i C/ Alacassares

- Pont de Sant Jordi

- Església de Sant Jordi

- Casal de Sant Jordi - Museu Alcoià de la Festa (MAF)

- Placeta les Xiques

- Plaça de Dins - Teatre Principal (el Tirisiti esperant a la façana)

- Església arxiprestal Santa Maria d'Alcoi (façana de la plaça Espanya)

- Ajuntament d'Alcoi

- Foto antiga de la zona del Cantó Pinyó (veg. [Bibliografia](#))

Cantó del Pinyó
Francisco Botella Pérez, 1906
Fuente: Alcoi 2004.

- La Glorieta

- Refugi de la Glorieta

- Plaça de Ferrandis i Carbonell

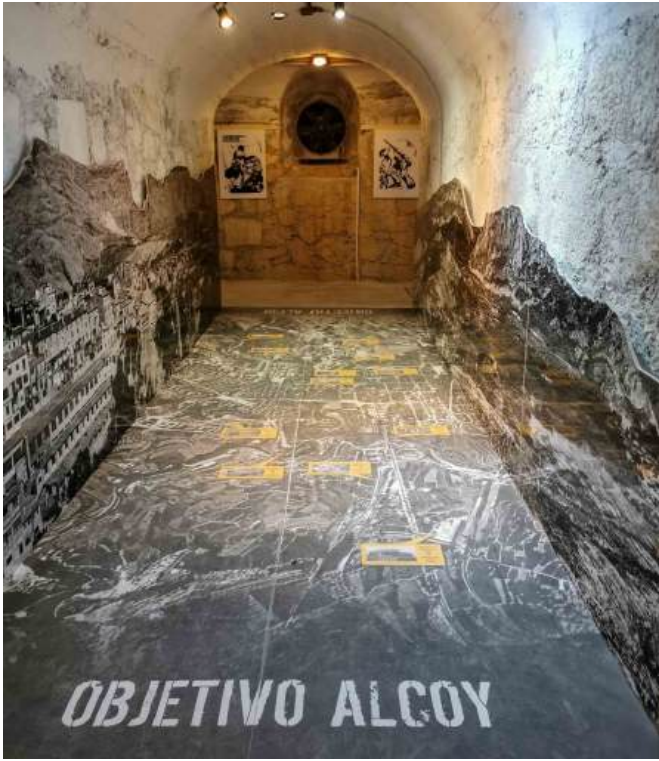

- Pont de Cervantes (Pont de Maria Cristina)

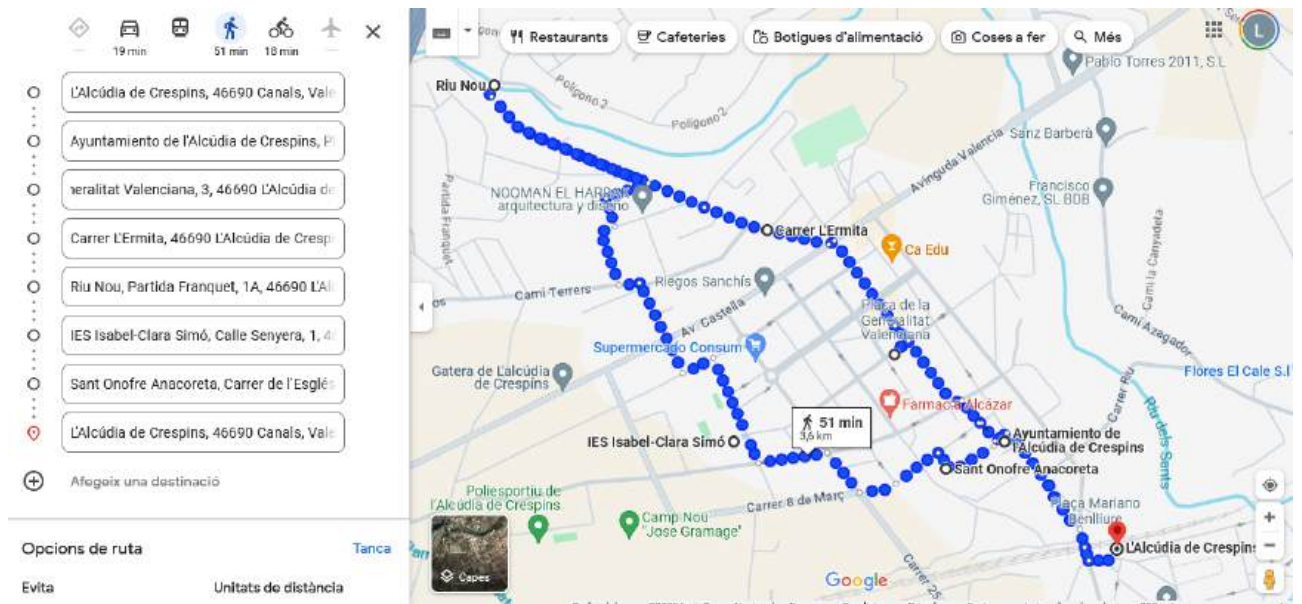

- Refugi de Cervantes

3. Mapa d'Alcúdia de Crespins

4. Fotos Alcúdia de Crespins

- Església de Sant Onofre.
- Biblioteca Municipal Antoni Ferrer
- Ermida del Crist del Calvari.
- IES Isabel-Clara Simó.
- Paratge Natural del Riu Nou.
- Estació de RENFE Alcúdia de Crespins.

5. Mapa de Benicarló

🚶 35 min
🚗 1 h 147
🚲 28 min

- Benicarló-Peníscola, 12580, Castelló
- Parròquia Santa Maria del Mar, Carrer de
- MERCAT CENTRAL, Carrer de Pius XII, 10
- Auditori Pedro Mercader, Carrer de Valèn
- Port de Benicarló, Moll Principal, 12580 E
- Paseo marítim Benicarló, Partida Solae
- Biblioteca Manel Garcia Grau, Carrer de F
- Ajuntament de Benicarló, Carrer de Ferre
- MucBe Benicarló, Carrer de la Pau, 2, 125
- Benicarló-Peníscola, 12580, Castelló

6. Fotos de Benicarló

1. Estació de Renfe Benicarló/Peníscola

2. Parròquia de Santa Maria del Mar

3. Mercat Central

4. Auditori Pedro Mercader

5. Llotja de Peix/Port

6. Passeig Marítim

7. Biblioteca Manel Garcia Grau

8. Ajuntament/Campanar

9. Museu MucBe

V. BIBLIOGRAFIA

Alcoi Industrial (s.d.) *Cantó del Pinyó*. Recuperat de: https://www.alcoyindustrial.es/alcoy_en_fotos/canto-del-pinyo-2/?cn-reloaded=1 [Consultat el 28 de novembre de 2023]

Ajuntament de Benicarló. <https://www.ajuntamentdebenicarlo.org/> [Consultat el 29 de desembre de 2023]

Ferrer i Perales, Antoni (2019) *Poesia completa*. Alfons el Magnànim.

Gimeno 'Botifarra', Pep (2023). *Les Xiques del Bambú* dins l'àlbum *Ja ve l'aire*

Garcia Grau, Manel (1991). *Els signes immutables*. Bromera/poesia, Alzira

Garcia Grau, Manel (2002). *Al fons de vies desertes*. Edicions 62, Barcelona

Montllor i Mengual, Ovidi (1974). *Homenatge a Teresa* i *Les meues vacances* dins l'àlbum *A Alcoi*

Montllor i Mengual, Ovidi (1978). *Cançó del cansat* dins l'àlbum *Bon vent*

Montllor i Mengual, Ovidi (2000). *Cançó de les balances* dins l'àlbum *La fera ferotge*

Montllor i Mengual, Ovidi (2000). *El meu poble Alcoi* dins l'àlbum *Verí good*

Rodríguez Castelló, Manel (1989). *L'acròbata dels ponts*. Amos Belinchón, València

Rodríguez Castelló, Manel (2021). *Farem un pensament (Metamorfismes i Saials)*. Lletra Impresa, Col·lecció Rara Avis, 11, Gandia

Rodríguez Castelló, Manel (2022). *Cançó dels anarquistes alcoians (1873-1939)* dins *Passatge*, Edicions el Buc, València